

Én fælles retning for
R♥MØ 2025

UDVIKLINGSPLAN

Forsidefoto: Nationalpark Vadehavet

ÉN FÆLLES RETNING FOR RØMØ 2025 - UDVIKLINGSPLAN

Udgivelse: November 2018

Finansiering: Erhvervsstyrelsens Landdistriktpulje
Tønder Kommune
Rømø-Tønder Turistforening
Business Region Esbjerg

Opdragsgiver: Tønder Kommune
Rømø-Tønder Turistforening
Business Region Esbjerg

Rådgivere: Kvistgaard+HIRD og BY+LAND Landskabsarkitekter ApS

Kvistgaard **HIRD**

BY+LAND

INDHOLD

Forord	5
Vision - Rømø 2025	7
Baggrund	8
Rømø	13
Historie	14
Kulturmiljøer	16
Landskab	18
Natur.	20
Indbyggere	23
Turisme	25
Erhverv	28
Rømø 2018 - Udfordringer og muligheder	31
På vej mod 2025	33
Udviklingsprincipper	34
Målgrupper	38
Strategier og indsatser	41
Styrk identiteten	43
Styrk naturoplevelsen	47
Forskøn ankomsten	57
Styrk bymiljøet	63
Saml kræfterne.	73
2025 - De første skridt	78

FORORD

Én fælles retning for Rømø 2025 er en ambitiøs udviklingsplan for et ganske særligt sted i Danmark.

Det er først og fremmest naturen på Rømø, der gør øen til noget helt særligt. Det er både de lokale, de erhvervsdrivende, turisterne og sommerhusejerne enige om. Selv et kort besøg på Rømø byder på store naturoplevelser - langs Vesterhavet, i plantagerne, ude i Vadehavet, i klitheden og på turen over dæmningen.

Rømø har også en meget interessant historie, der kigger frem, når vi bevæger os rundt på øen. Man møder blandt andet bunkers fra 2. Verdenskrig, et hegn lavet af hvalben og flotte kommandørgårde.

Turismen har siden slutningen af 1800-tallet spillet en vigtig rolle på Rømø. Med *Én fælles retning for Rømø 2025* sætter vi nu yderligere fokus på turismeudviklingen. Bæredygtig turisme er den vækstmotor, der i fremtiden skal drive udviklingen af Rømø. Skaber vi vækst i turismen, skaber vi arbejdspladser og tiltrækker i sidste ende også nye indbyggere til øen. Arbejdet med *Én fælles retning for Rømø 2025* har tydeligt vist, at der er stor enighed om at pege på turismen som Rømøs vækstmotor.

Rømø skal være et endnu mere attraktivt sted at bo, besøge, arbejde og drive virksomhed hele året rundt. Men, vi skal samtidig huske at passe godt på Rømø. Vi skal udvikle øen med respekt for natur, historie og mennesker.

Vi ønsker med *Én fælles retning for Rømø 2025* at bidrage til en spændende udvikling for Rømø. Faktum er, at interessen for arbejdet med udviklingsplanen har været overvældende, og rigtig mange mennesker med interesse i Rømø har bidraget – ofte på eget initiativ – med viden, idéer og forslag til Rømøs fremtid.

Hvem er det så, der skal udvikle Rømø? Det skal vi alle. Ingen ejer Rømø, og det betyder, at mange – og meget forskellige – mennesker og organisationer skal tage ansvar, samarbejde, tage initiativ, investere og fortælle verden om Rømø.

Én fælles retning for Rømø 2025 er resultatet af et tæt samarbejde mellem en endog meget lang række mennesker, virksomheder og organisationer. Vi vil gerne sige tak for samarbejdet til jer alle sammen. Det er dette samarbejde, der betyder, at vi nu har en fælles udviklingsplan for Danmarks skønneste ø.

Tak for indsatsen og god arbejdslyst!

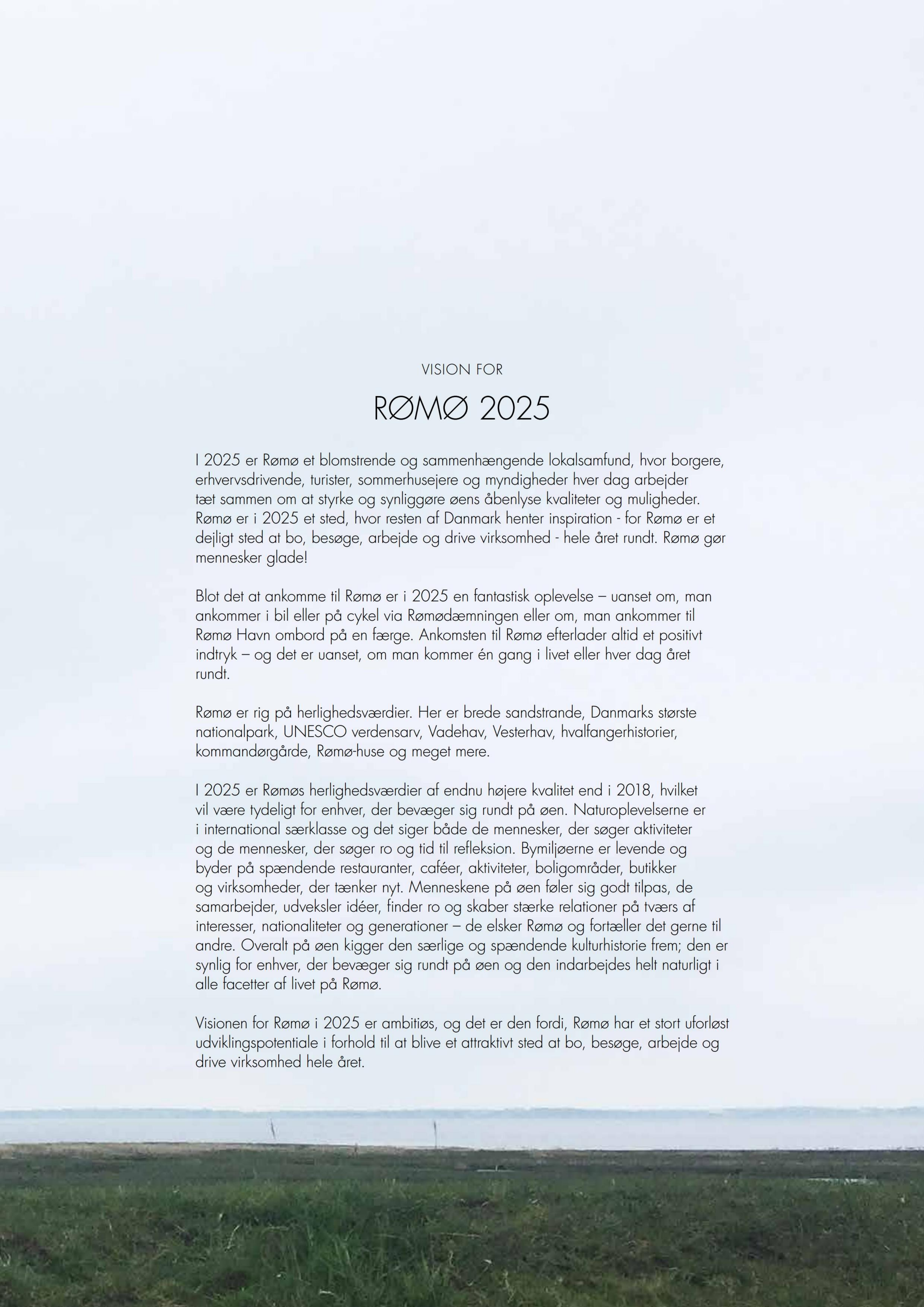
Henrik Frandsen

Borgmester, Tønder Kommune

Martin Iversen

Formand, Rømø-Tønder Turistforening

VISION FOR RØMØ 2025

I 2025 er Rømø et blomstrende og sammenhængende lokalsamfund, hvor borgere, erhvervsdrivende, turister, sommerhusejere og myndigheder hver dag arbejder tæt sammen om at styrke og synliggøre øens åbenlyse kvaliteter og muligheder. Rømø er i 2025 et sted, hvor resten af Danmark henter inspiration - for Rømø er et dejligt sted at bo, besøge, arbejde og drive virksomhed - hele året rundt. Rømø gør mennesker glade!

Blot det at ankomme til Rømø er i 2025 en fantastisk oplevelse – uanset om, man ankommer i bil eller på cykel via Rømdæmningen eller om, man ankommer til Rømø Havn ombord på en færge. Ankomsten til Rømø efterlader altid et positivt indtryk – og det er uanset, om man kommer én gang i livet eller hver dag året rundt.

Rømø er rig på herlighedsværdier. Her er brede sandstrande, Danmarks største nationalpark, UNESCO verdensarv, Vadehav, Vesterhav, hvalfangerhistorier, kommandørgårde, Rømø-huse og meget mere.

I 2025 er Rømons herlighedsværdier af endnu højere kvalitet end i 2018, hvilket vil være tydeligt for enhver, der bevæger sig rundt på øen. Naturoplevelserne er i international særklasse og det siger både de mennesker, der søger aktiviteter og de mennesker, der søger ro og tid til refleksion. Bymiljøerne er levende og byder på spændende restauranter, caféer, aktiviteter, boligområder, butikker og virksomheder, der tænker nyt. Menneskene på øen føler sig godt tilpas, de samarbejder, udveksler idéer, finder ro og skaber stærke relationer på tværs af interesser, nationaliteter og generationer – de elsker Rømø og fortæller det gerne til andre. Overalt på øen kigger den særlige og spændende kulturhistorie frem; den er synlig for enhver, der bevæger sig rundt på øen og den indarbejdes helt naturligt i alle facetter af livet på Rømø.

Visionen for Rømø i 2025 er ambitiøs, og det er den fordi, Rømø har et stort uforløst udviklingspotentiale i forhold til at blive et attraktivt sted at bo, besøge, arbejde og drive virksomhed hele året.

BAGGRUND

Én fælles retning for Rømø 2025 er en fleksibel og rummelig udviklingsplan, der udstikker retningen for den ønskede, langsigtede udvikling af Rømø. Netop fleksibilitet og rummelighed er af stor betydning i en omverden under konstant forandring. *Én fælles retning for Rømø 2025* skal derfor kunne tilpasses de udefrakommende faktorer, der uvilkårligt vil påvirke udviklingen af øen i perioden frem til 2025 – samtidig med, at visionen fastholdes.

Én fælles retning for Rømø 2025 er et retningsgivende supplement til Tønder Kommunes planarbejde og konkrete fremtidige beslutninger. Udviklingsplanens elementer kan således, hvor det er hensigtsmæssigt, indarbejdes i fremtidige kommunale plandokumenter. Samtidig skal *Én fælles retning for Rømø 2025* kommunikere med omverdenen om, hvor Rømø er på vej hen og desuden virke som inspiration for alle, der ønsker at bidrage til udviklingen af øen.

Én fælles retning for Rømø 2025 er i hovedtræk bygget op omkring:

1. Viden om Rømø – herunder viden om turisterne, de erhvervsdrivende, sommerhusejerne og beboerne.
2. Fem strategier med tilhørende indsatser. Strategierne og indsatserne indeholder såvel strategiske som fysiske elementer.
3. En række udviklingsprincipper, der fungerer som styringsredskaber for arbejdet med udviklingsplanen.
4. 20 indsatser til igangsættelse i 2019.

Realisering af udviklingsplanen vil naturligt involvere et meget stort antal interessenter som eksempelvis borgere, sommerhusejere, erhvervsdrivende, offentlige og private investorer, Tønder Kommune, Vækstråd Tønder, Rømø-Tønder Turistforening, Business Region Esbjerg, Nationalpark Vadehavet og Naturstyrelsen. Netop samarbejdet mellem nuværende og ikke mindst fremtidige interessenter er nøglen til realisering af *Én fælles retning for Rømø 2025*. Realisering af udviklingsplanen kræver udover samarbejde også, at de ofte meget forskellige interessenter hver især tager ansvar og bidrager aktivt til udviklingsarbejdet. I den forbindelse er det vigtigt at understrege, at udviklingsplanen ikke alene er Tønder Kommunes plan. Det er en plan, som enhver, der ønsker at bidrage til udviklingen af Rømø, kan arbejde med.

INITIATIVTAGERNE

Arbejdet med *Én fælles retning for Rømø 2025* blev indledt i begyndelsen af 2017 på initiativ af en gruppe af 12 engagerede virksomheder og organisationer. Hovedparten af disse initiativtagere har siden 2013 mødtes mindst én gang om året for at udveksle idéer, dele erfaringer og identificere udviklingsmuligheder på Rømø – primært med fokus på turismen på øen. Der er således siden 2013 igangsat og gennemført en lang række initiativer, der understøtter Rømøs position som en populær turismestedestination på Vestkysten. Det gælder eksempelvis omdannelsen af pladsen ved Lakolk Butikcenter, det indledende arbejde omkring ankomsten til Rømø, etableringen af en ny autocamperplads, udarbejdelsen af en turisme- og oplevelsesplan for Havneby og etableringen af cykelruten "Kommandøren og kaskelotten".

De 12 initiativtagere er centrale for den fortsatte udvikling af Rømø, og de har det til fælles, at de alle ser et stort potentiale i forhold til at udvikle Rømø til gavn for både beboere, turister, erhvervsdrivende, sommerhusejere – og dermed i sidste ende også til gavn for borgerne i Tønder Kommune generelt. Udviklingsplanen er udarbejdet i et positivt samarbejde mellem de 12 initiativtagere, der hver især har bidraget til processen med tid, viden, idéer, baggrundsmaterialer og kontakter til personer, virksomheder og organisationer med relevans for udviklingen af Rømø.

Tønder Kommune, Rømø-Tønder Turistforening og Business Region Esbjerg har udgjort udviklingsplanens styregruppe, mens alle 12 initiativtagere har været en del af en meget aktiv følgegruppe, der samlet set har endog meget stor viden omkring forholdene på Rømø.

INDDRAGELSESPROCES

Én fælles retning for Rømø 2025 er udarbejdet med udgangspunkt i en omfattende inddragelsesproces, en systematisk kortlægning af Rømøs fysik, erhverv og natur samt en tilbundsgående gennemgang af eksisterende analyser, initiativer, planer og strategier med relevans for øens udvikling.

Inddragelsesprocessen, der løb fra maj 2017 til marts 2018, havde fokus på både turister, beboere, erhvervsdrivende, sommerhusejere og andre med interesse i Rømøs fremtid. Inddragelsesprocessen har blandt andet omfattet:

- Dialogmøde med 110 deltagere (beboere, erhvervsdrivende og sommerhusejere)
- 3 fokusgrupper med turister
- 3 nålestiksseminarer med beboere, erhvervsdrivende, sommerhusejere, Rømø Foreningen og andre foreninger
- 68 interviews med beboere, tidligere beboere, sommerhusejere, erhvervsdrivende, ejendomsmæglere og andre interessenter.
- 51 interviews med turister

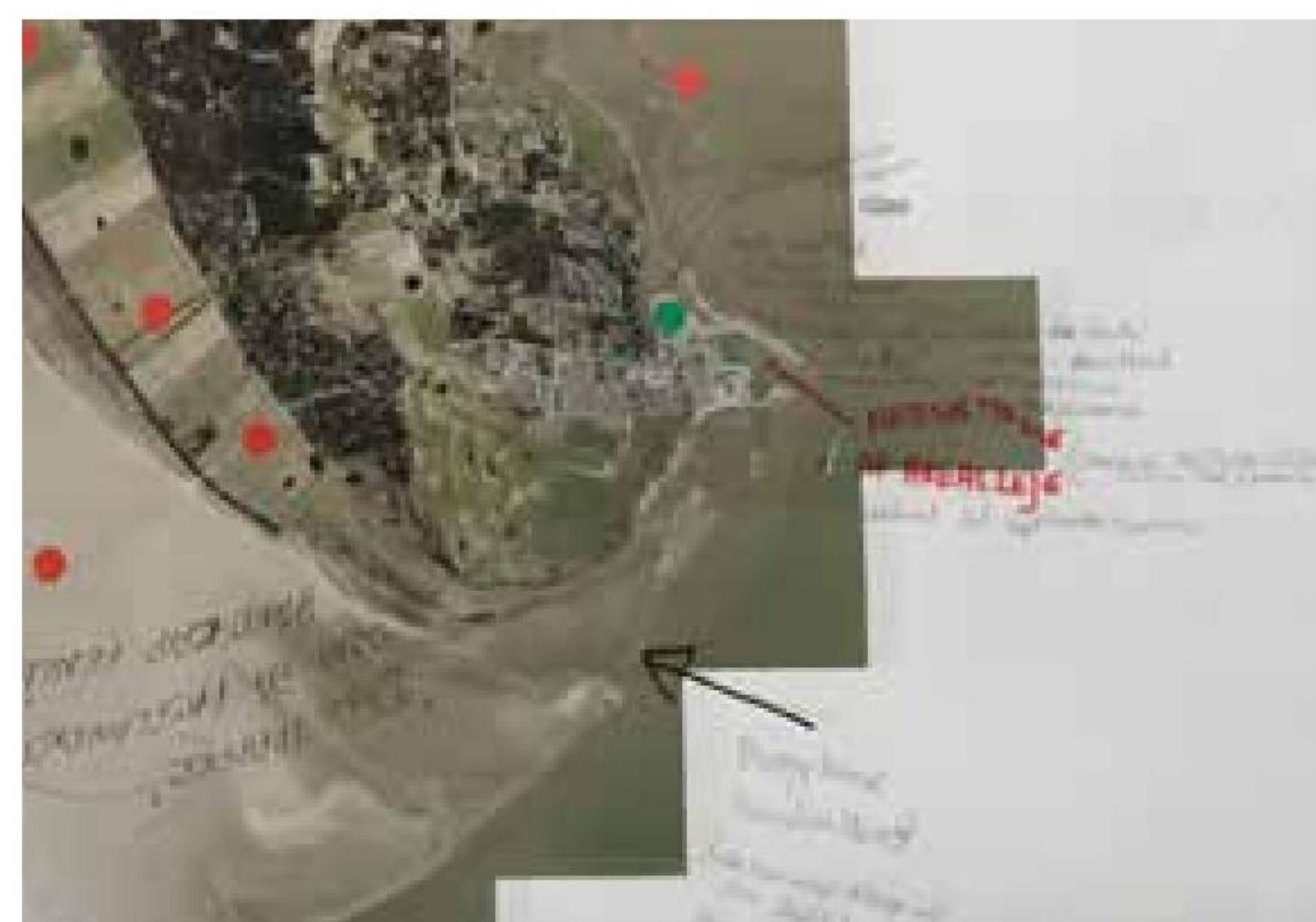
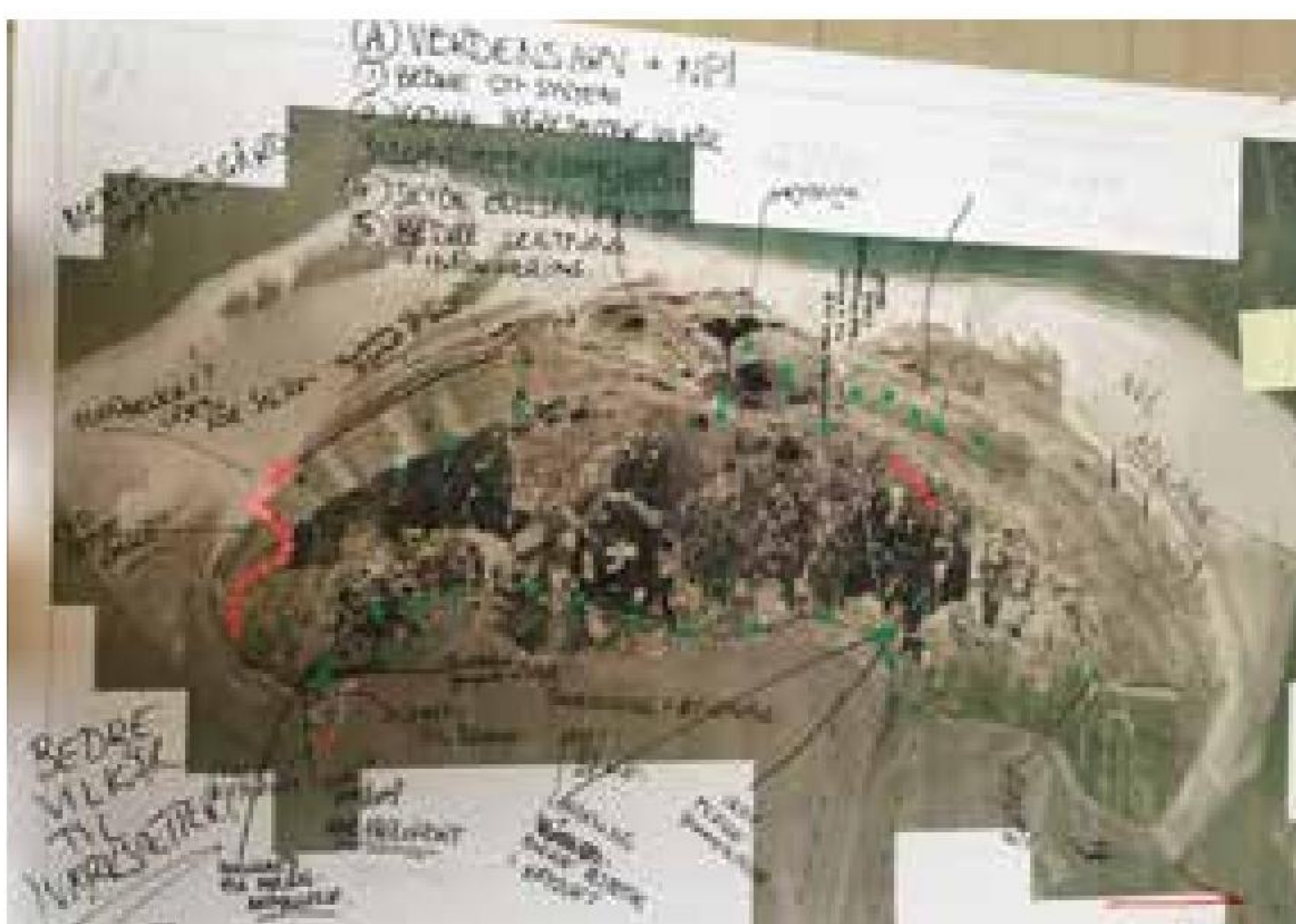
Samlet set har inddragelsesprocessen givet et værdifuldt indblik i rigtig mange menneskers holdninger, planer, drømme og idéer i forhold til Rømøs fremtid. Det er mennesker, der gerne vil være med til at udvikle Rømø, og derfor er dette indblik af stor værdi for Rømøs fremtidige udvikling.

Den systematiske kortlægning af Rømø betyder, at der for første gang foreligger et samlet overblik over en

lang række relevante faktuelle forhold på øen. Arbejdet med kortlægningen har omfattet både gennemgang af et stort kildemateriale, samtaler og en lang række besigtigelses- og registreringsture.

En interessentanalyse, som blev gennemført i forbindelse med de indledende faser af arbejdet med *Én fælles retning for Rømø 2025*, viste ikke overraskende, at rigtig mange forskellige myndigheder og organisationer spiller vigtige roller i forhold til udviklingen af Rømø – både i dag og i fremtiden. Mange af disse organisationer har eksempelvis gennemført relevante analyser af forhold på Rømø, eller de har egne planer, mål og strategier, som udviklingsplanen naturligvis kan spille sammen med. Eksempler på disse myndigheder og organisationer er Tønder Kommune, Tønnisgård, Nationalpark Vadehavet, Tøndermarsk Initiativet, Naturstyrelsen, Business Region Esbjerg, Rømø-Tønder Turistforening, VisitDenmark og Dansk Kyst- og Naturturisme gennem Partnerskab for Vestkystturisme.

Udviklingsplan hedder *Én fælles retning for Rømø 2025* for tydeligt at signalere, at udviklingen af Rømø kræver, at alle interessenter – både nuværende og fremtidige – arbejder tæt sammen og bevæger sig i samme retning mod realiseringen af udviklingsplanens vision. Dialogmødet i januar 2018 med deltagelse af 110 borgere, erhvervsdrivende og sommerhusejere viste klart, at der er stor opbakning til arbejdet med udviklingsplanen. Rigtig mange glæder sig til at se planen og komme i gang med at realisere den. Det er et meget stærkt og positivt udgangspunkt for udviklingen af Rømø de næste mange år.

▲ Kort fra dialogmødet med ønsker og idéer til udviklingen af Rømø

*“Vadehavet er et
naturområde med
enestående værdi for
menneskeheden”* UNESCO

AFSTANDE

◀ Rømø set fra luften
Foto: Rømø-Tønder Turistforening

Kyststrækning: 42 km

Juvre & Tøftum – Skærbæk: 18 km

Rømødæmningen, længde: ca. 9 km

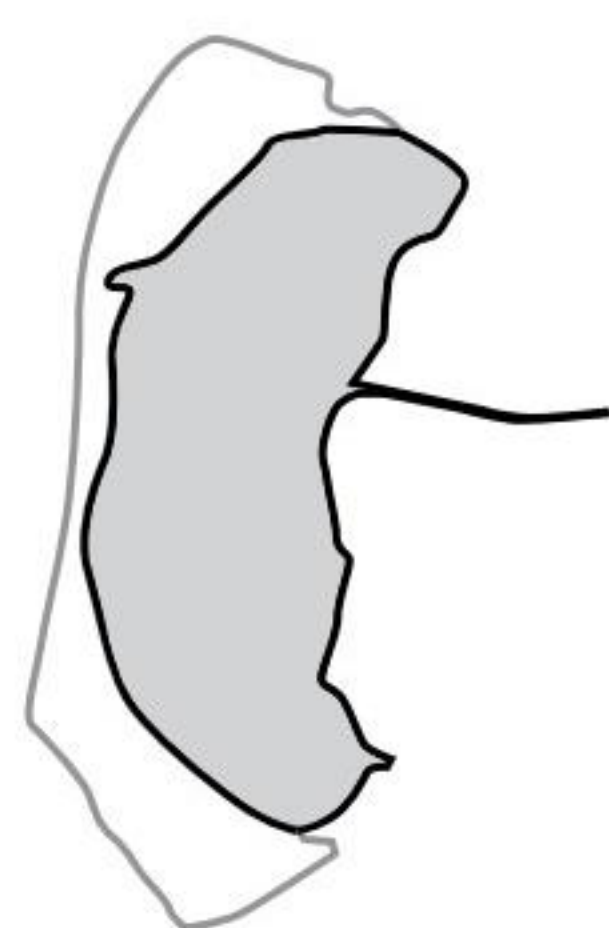
Lakolk – Skærbæk: 19 km

Lakolk – Havneby: 12 km

Havneby – Skærbæk: 23 km

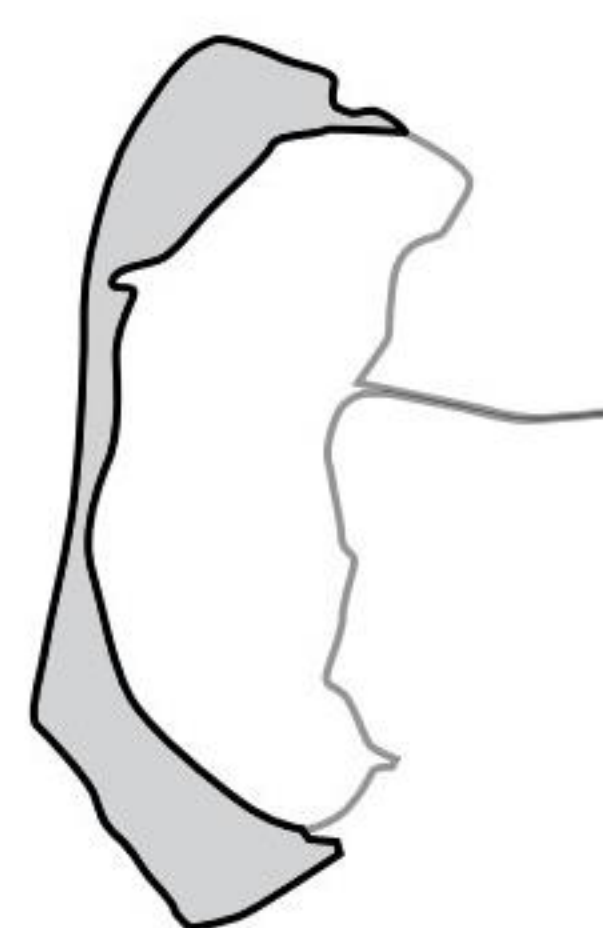
RØMØ

Rømø er i sin tid vokset frem af havet, og er en af de såkaldte barriereøer, der ligger mellem Vesterhavet og Vadehavet i det sydvestlige hjørne af Danmark. Øen ligger smukt placeret midt i Nationalpark Vadehavet, som er Danmark største nationalpark. Med etableringen af Nationalpark Vadehavet i 2010 og udpegningen af den danske del af Vadehavet som UNESCO verdensarv i juni 2014 fik naturen på og omkring Rømø for alvor både national og international anerkendelse. Vadehavet er ifølge UNESCO et naturområde med enestående værdi for menneskeheden.

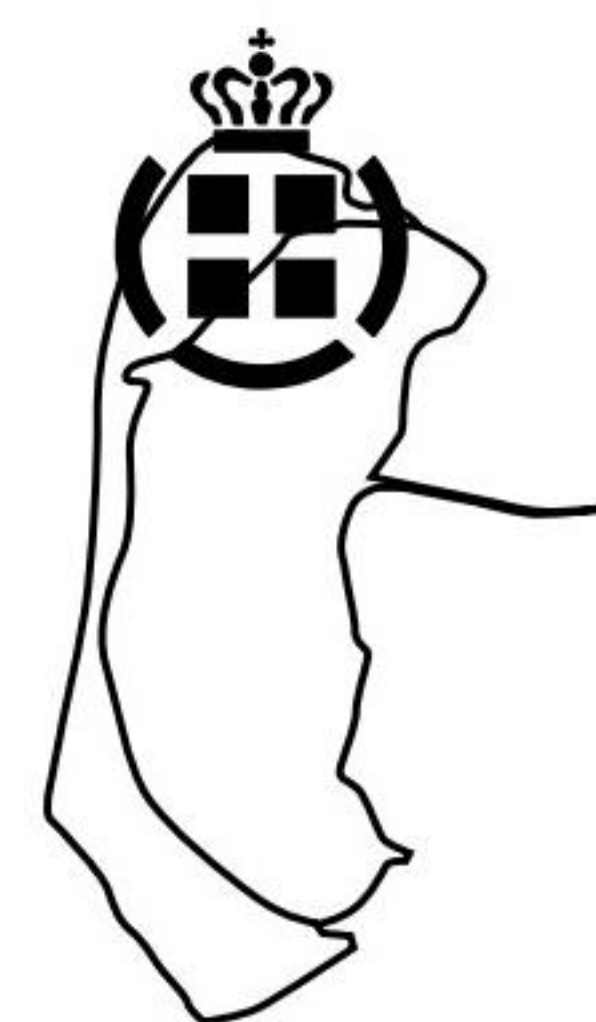
AREAL ØEN
(KM²)

57,3

AREAL SAND
(KM²)

30

AREAL FORSVARET
(KM²)

15,8

De første turister ankom med både til et anløbssted i Kongsmark på Rømmø østkyst, hvorefter de – i en periode – drog til Lakolk, eller Nordseebad Lakolk, ombord på en hestetrukken sporvogn – en trolje.

Foto: Rømmø Lokalarkiv

HISTORIE

Rømmø historie er tæt knyttet til havet. De første beboere kom til Rømmø i 1200-tallet, og øens historie har siden da budt på spændende og til tider voldsomme fortællinger om blandt andet hvalfangst, kommandører, stormfloder, sæler, diger og et turismeerhverv grundlagt af en initiativrig præst fra Skærbæk med etableringen af Nordseebad Lakolk i 1898.

I begyndelsen af 1600-tallet var Rømmø flåde gået til som følge af naturkatastrofer og krige. Og blandt andet derfor fik stort set alle voksne mænd hyre på udenlandske handels- og hvalfangerskibe. I 1700- og 1800-tallet var søfart og hvalfangst ved Grønland øens vigtigste erhverv. Denne periode betegnes ofte som øens storhedstid. Omkring 1770 var der ca. 450 hvalfangere på Rømmø – herunder omkring 40 kommandører, som havde kommandoen på især hollandske, slesvigske og tyske skibe. I 1777 omkom ikke mindre end 22 hvalfangere fra Rømmø ved Grønland, hvilket for rømmøerne var den største katastrofe i hvalfangstperioden. 1777 blev derfor kaldt for "det ulykkens år".

Det var et velbetalt job at være kommandør, styrmand eller harpuner på et hvalfangerskib, og mange af kommandørerne byggede store og meget karakteristiske gårde på Rømmø – kommandørgårde. Flere af disse kan ses på Rømmø i dag. I Kommandørgården fra 1749, som hører under Nationalmuseet, kan man i dag blandt andet se et intakt hvalfangerhjem og ikke mindst de på Rømmø ret almindelige hollandske fliser.

Med nedgangen i søfarten, herunder hvalfangsten, fulgte i 1800-tallet en fattig periode for Rømmø og

mange rømmøere forlod øen. I løbet af 1800-tallet blev landbruget langsomt øens vigtigste erhverv. Der er i dag blot en enkelt mælkeproducent på Rømmø, og rollen som Rømmø vigtigste erhverv er siden overtaget af turismen.

Grundlaget for turismen blev skabt i slutningen af 1800-tallet, hvor Skærbækpræsten Johannes Jacobsen stod bag blandt andet badhoteller og blokhuse på Lakolk. I 1899 havde Lakolk 1.104 gæster, hvoraf ca. 900 overnattede mere end tre dage. Det er stadig muligt at se elementer af den oprindelige byggestil i de ældre sommerhuse på Lakolk, som siden har udviklet sig til en stærk destination på Vestkysten. De første turister ankom med både til et anløbssted i Kongsmark på Rømmø østkyst, hvorefter de – i en periode – drog til Lakolk, eller Nordseebad Lakolk, ombord på en hestetrukken sporvogn – en trolje. Troljebanen blev nedlagt i 1939.

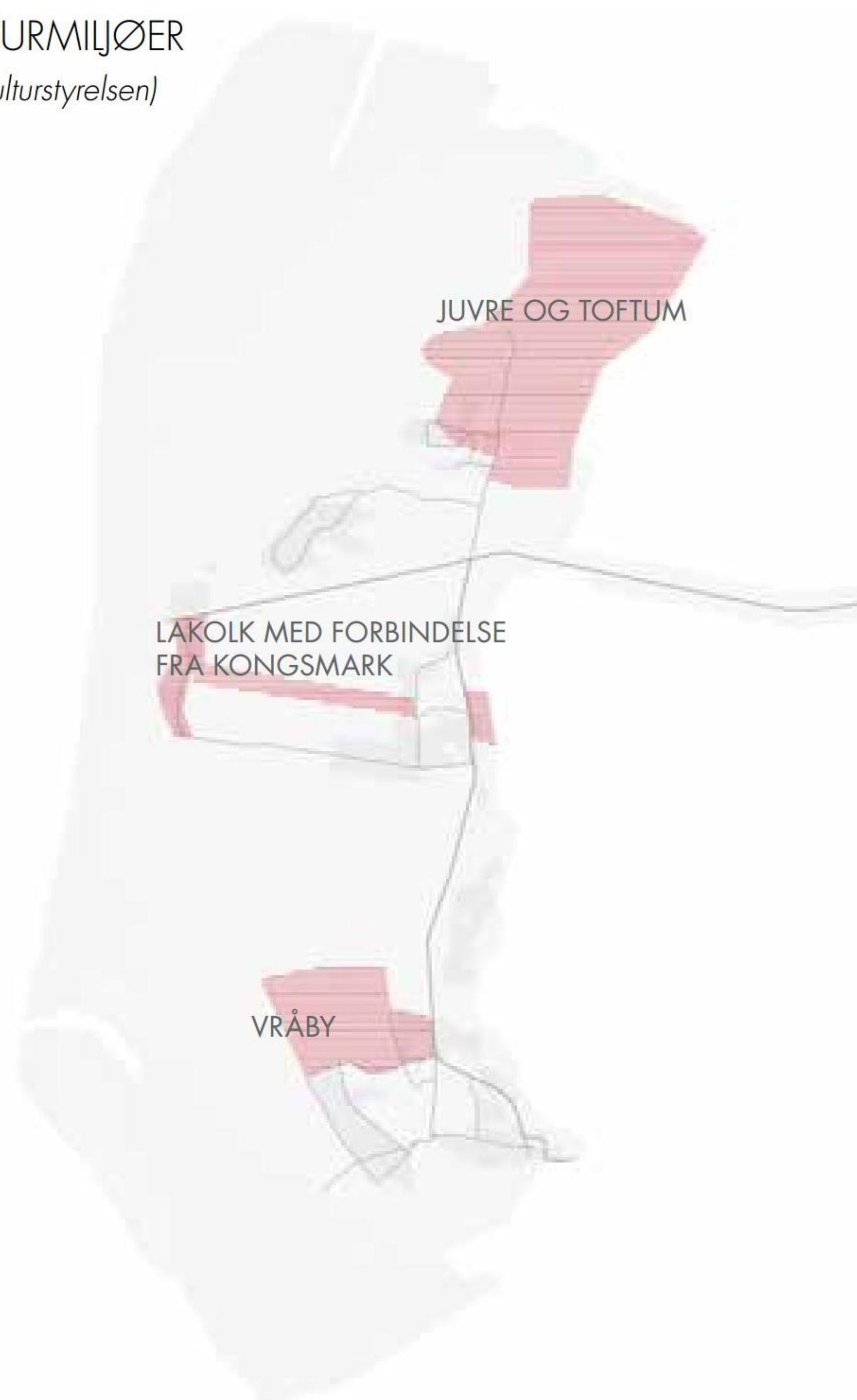
Under 2. Verdenskrig blev der bygget ca. 50 bunkers på Rømmø. Disse bunkers, hvoraf de fleste ligger i Tvismark Plantage, er en vigtig del af øens historie og de bliver hvert år besøgt af rigtig mange mennesker.

Med færdiggørelsen af Rømmødæmningen i 1948 blev Rømmø landfast og det varslede nye tider for øen. I 1960 blev der etableret færgeforbindelse til Sild.

I 1964 blev Rømmø Havn indviet i Havneby, og dermed kunne Rømmø tiltrække nye virksomheder inden for blandt andet forædling af fisk og færgefart. I dag har Rømmø Havn desuden fokus på forretningsområder i relation til blandt andet vindenergisektoren i Nordsøen.

*"Grundlaget for turismen
blev skabt i slutningen
af 1800-tallet, hvor
Skærbækpræsten Johannes
Jacobsen stod bag blandt
andet badehoteller og
blokhuse på Lakolk"*

KULTURMILJØER

Der findes rundt omkring på Rømø en række meget spændende og karakteristiske kulturmiljøer, som bidrager til at give øen en særlig atmosfære – sammen med den storslåede natur. De to hænger uløseligt sammen. Ikke mindst set i lyset af, at et af Rømøs særpræg er, at de gamle huse på øen ligger meget spredt og dermed også ofte i eller meget tæt på naturen.

Et af de spændende kulturmiljøer ligger på den nordlige del af øen. Der er tale om de to landsbyer Juvre og Toftum. I Juvre består kulturmiljøet af tætliggende gårde, der i sin tid blev placeret tæt på markerne. Toftum er mere åben med spredte gårde og huse. Juvrediget, der blev opført i 1920'erne, sætter stadig sit helt særlige præg på denne del af Rømø. Mange af gårdene afspejler fortsat den rigdom, som Rømø oplevede i forbindelse med søfarten og hvalfangstens storhedstid. Mange af bygningerne afspejler forbindelsen til den nordfrisiske byggestil med eksempelvis mørke, rødviolette sten og stråtag – Nationalmuseets Kommandørgården ved Juvre er et godt eksempel på dette.

Kulturmiljøet på Lakolk – eller rettere sommerhusområdet på Lakolk – er helt centralt i forståelsen af Rømø i dag. Ikke mindst i forhold til turismen. Det var her

Johannes Jacobsen tog initiativ til grundlæggelsen af Nordseebad Lakolk med grandiose bygninger og en række mindre blokhuse. I 1898 blev der i forbindelse med etablering af Nordseebad Lakolk opført hele 37 blokhuse rundt om i klitterne syd for det, der i dag er Vesterhavsvej. De oprindelige bygninger var i høj grad startskuddet til turismen på Rømø. Den oprindelige struktur i sommerhusområdet fra slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet kan stadig ses i dag. Det er derimod svært at fornemme den oprindelige byggestil. I forbindelse med udviklingen af turismen på Lakolk, spillede Kongsmark ligeledes en vigtig rolle. De både, der fragtede turisterne til øen fra Ballum lagde til i Kongsmark fra 1899 til 1939, og dermed spiller Kongsmark og især området ved Gl. Færgevej en central rolle i fortællingen om og forståelsen af Rømø.

I Vråby på Rømøs sydlige del ligger der er en lang række karakteristiske Rømø-huse – først og fremmest de såkaldte matroshuse med blandt andet halvt afvalmede stråtage. Husene er i vid udstrækning integreret i det kuperede klitlandskab. Området var tidligere et typisk Rømø-landbrugsområde, hvor det var kvinderne der passede gård og jord, mens mændene var ude at sejle.

An aerial photograph of a coastal landscape. In the foreground, a wide, sandy beach meets the ocean. A river flows from the inland area towards the beach, creating a series of oxbow-like curves and islands. The riverbed is light-colored, contrasting with the darker, wetter areas. In the background, a small town or village is visible, followed by a flat, open landscape under a clear blue sky.

*“Rømøs landskab er
under konstant forandring,
og øen udbygges hele
tiden mod vest af nye
aflejringer”*

LANDSKAB

Rømø er det eneste sted i Tønder Kommune, hvor der er klitter og højsande, som man kender det fra den øvrige del af den jyske vestkyst.

Rømø og de øvrige barriereøer Sild, Rømø, Manø og Fanø er en vigtig del af Vadehavets dynamik, der er betinget af den beskyttelse, som øerne giver mod Nordsøens havstrømme. Det afspejles blandt andet i karakteren af øens kyster.

Mod Nordsøen er Rømøs kyst udsat for stor strøm- og vindeksposering. Dette afspejles i den op til 3 km brede forstrand og store klitdannelser, mens kysten mod Vadehavet er en lækyst præget af marskdannelser.

Rømøs landskab er under konstant forandring, og øen udbygges hele tiden mod vest af nye aflejringer. Den brede forstrand og de klitter, der i dag præger den

vestligste del af øen, opstod i starten af 1800-tallet. Inden da lå øens kystlinje bagved klitterne i det område, der i dag er præget af marskdannelser, søer og dyrkede marker, hvilket røbes af stednavne som "Strand" og "Sønderstrand". Øst for Strand og Sønderstrand er landskabet præget af gamle klitdannelser, der i dag er bevokset med hede og enkelte steder tilplantet med plantager. I dette område finder man Rømøs højeste punkter, de store parabelklitter Høstbjerg og Stagebjerg, der begge er ca. 19 meter høje.

En ny klitrække er under opbygning langs øens vestkyst, og dermed er det næste kapitel i historien om Rømøs dannelse ved at blive skrevet.

Rømøs natur er med til at skabe varierede oplevelser hele året rundt

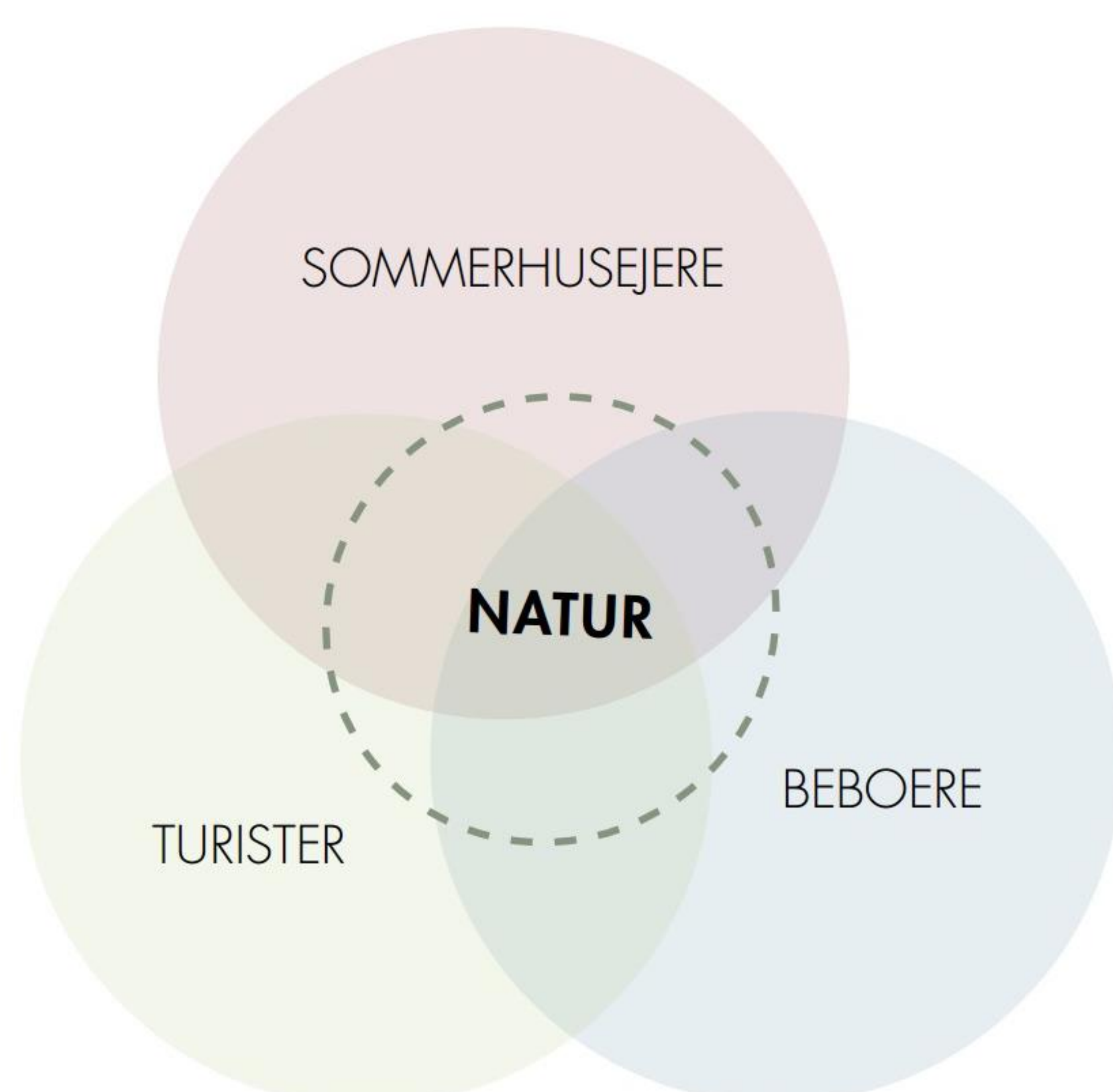
NATUR

Det er ikke muligt at pege på blot én enkelt ting, der gør Rømø til noget ganske særligt. Men spørger man de mennesker, der bor på eller besøger øen, er der dog ingen tvivl om, at naturen spiller hovedrollen i

forståelsen af, hvad Rømø er og står for. Det handler for disse mennesker om blandt andet 3 km brede sandstrande, store fugleflokke, frisk luft, klitter, klithede, enge, udsigter, hedemose, strandtudser, ro, gå- og cykelture, Vadehavet, Vesterhavet, østers og meget mere. Det ER naturen, der først og fremmest trækker mennesker til Rømø – og det gælder for både sommerhusejere, turister og indbyggere på Rømø.

I "Udviklingsplan for Vestkysten" peger Partnerskab for Vestkystturisme på naturen som vestkystens primære trækplaster og ifølge VisitDanmark (2014) angiver hele 86 % af turisterne strand, kyst og skov som det vigtigste motiv for at besøge Vestkysten.

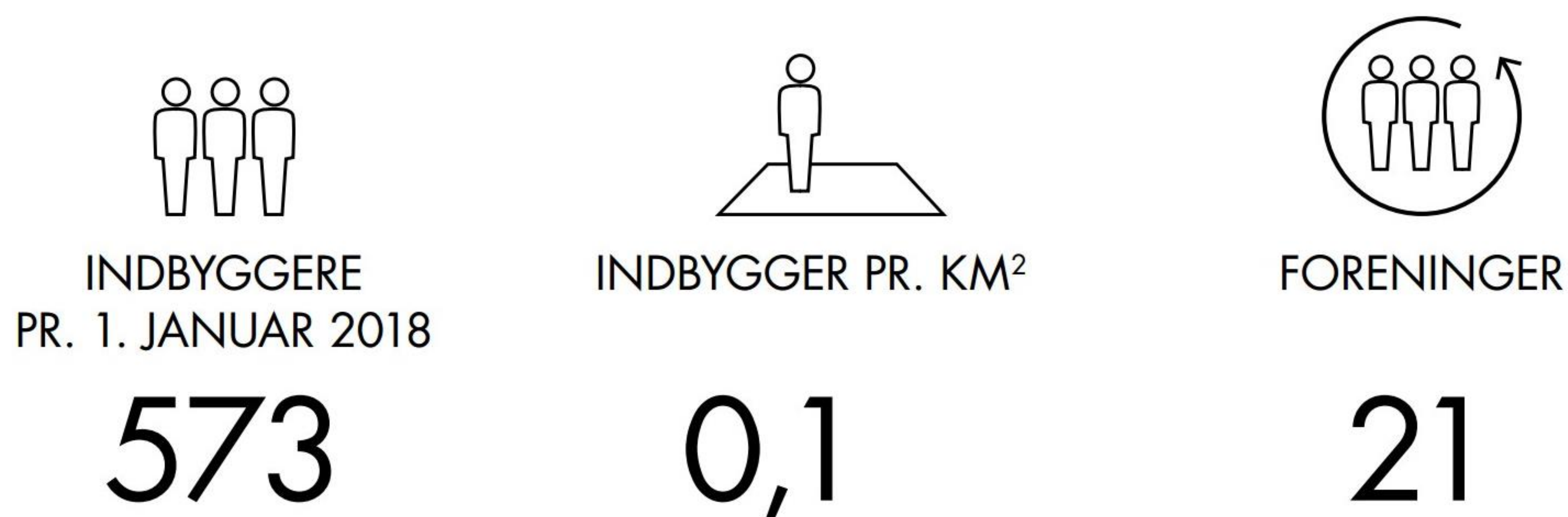
Med Vadehavet, Vesterhavet, Nationalpark Vadehavet, UNESCO-verdensarvsstatus og meget, meget mere har Rømø et stort potentiale for at tiltrække flere turister med interesse i natur.

Sommerhusejere, turister og indbyggere er enige om, at naturen er Rømøs største trækplaster

RØMØ I TAL (2017)

INDBYGGERE

Den 1. januar 2018 havde Rømø 573 indbyggere, hvoraf hovedparten boede i og omkring Havneby, Kongsmark og Toftum. Befolkningstallet har været faldende igennem en længere årrække. Alene siden 2000 er der blevet 198 færre indbyggere på øen, hvilket svarer til 25 % fraflytning. Samtidig er gennemsnitsalderen steget.

Indbyggerne er meget aktive og engagerer sig gerne i livet på Rømø. Der er således ikke mindre end 21 forskellige aktive foreninger på øen.

DET SIGER INDBYGGERNE

Indbyggerne på Rømø elsker naturen på øen. De kender og bruger naturen – og de ser gerne, at der gøres mere for at beskytte den. De elsker roen og friheden på Rømø, og mange fortæller om, hvordan turen over dæmningen fra fastlandet får dem ned i tempo. Mange fremhæver den store tilknytning til havet som en af drivkræfterne i fortællingen om menneskene og den særlige kultur, der findes på øen.

Indbyggerne, hvoraf mange tilhører familier, der har boet på Rømø i generationer, er stolte af deres ø. De erkender samtidig, at udviklingen i de senere år er gået i den forkerte retning. Antallet af virksomheder, arbejdspladser og indbyggere er faldende.

Indbyggerne peger selv på en række forskellige årsager til det faldende befolkningstal. De væsentligste årsager er ifølge indbyggerne således et fald i antallet af arbejdspladser uden for turismeerhvervet og svære vilkår for familier med børn i skolealderen, da øen ikke har en skole og kun få tilbud udenfor skoletiden, hvilket betyder, at en børnefamilie på Rømø ofte må køre turen til fastlandet, så børnene kan spille fodbold mv. Dette bekymrer indbyggerne, og de peger på yderligere udvikling af turismen som den klart største mulighed for at skabe vækst på øen. De mener, at der er plads til flere turister – dog ikke i højsæsonen. De ønsker vækst, og væksten skal komme fra turismen – men ikke på bekostning af naturen, men i respekt for naturen. De ønsker også bedre bymiljøer med tilhørende faciliteter og muligheder. I den forbindelse udtrykker mange en stor bekymring omkring de mange feriehuse, der ligger i byzonerne på øen, hvilket gør det svært at skabe et stærkt bymiljø samt stærke naborelationer.

En borger udtrykte i efteråret 2017 turismens betydning for Rømø på denne måde: *”Uden turisterne havde vi ingen indkøbsmuligheder og slet ingen arbejdspladser”.*

*"På Rømø kan man være
sig selv, give sig god tid,
og så er det ukompliceret
at holde ferie på øen"*

(Tysk turist, 2017)

TURISME

Rømø er en ferieø, og der er omkring 2.400 sommerhuse, ferielejligheder og feriehuse på Rømø. Det betyder, at der er langt flere ejere af disse typer af boliger, end der er indbyggere på øen. Nogle af ejerne deltager i forskellige arrangementer og bidrager desuden til det lokale foreningsliv. Hovedparten af ejerne af sommerhuse mv. involverer sig dog kun i begrænset omfang i livet på Rømø, men mange giver udtryk for, at de gerne vil involvere sig yderligere. De vil gerne tættere på både turisterne og lokalbefolkningen.

Det er især børnefamilier og voksne par uden børn, der på tværs af nationaliteter holder ferie på Rømø. Ifølge lokale kilder i turismeerhvervet er omkring 80 % af de mange turister, der overnatter på Rømø hvert år, tyske turister. Langt hovedparten af turisterne angiver naturen, som det væsentligste motiv for at holde ferie på Rømø. Og så lægger især de tyske turister i øvrigt vægt på, at øen er et dejligt sted, hvis man har hund. Hos flere af de store sommerhusudlejningsbureauer på øen er omkring 50 % af alle udlejninger med hund.

I "Udviklingsplan for Vestkysten" lægger Partnerskab for Vestkystturisme op til at koncentrere udviklingen langs Vestkysten på 18 stærke feriesteder. Rømø er et af de 11 oprindelige feriesteder, som blev udpeget af

Videncenter for Kystturisme i 2014. Fælles for disse 11 feriesteder er blandt andet, at de skal styrkes, der skal tilføjes volumen og kvaliteten skal løftes. Rømø spiller således en vigtig rolle i indfrielsen af Partnerskab for Vestkystturismes pejlemærker for hele Vestkysten:

- 22 mia. kr. i samlet turismeforbrug i 2025 (stigning på 7 mia. kr. i forhold til 2015)
- 22,8 mio. overnatninger i 2025 (6,3 mio. flere overnatninger end i 2015)
- 2,1 % årlig gennemsnitlig vækst i vækst i døgnforbrug frem mod 2025
- 83% af gæsterne skal være meget tilfredse med oplevelsen i 2025

Tønder Kommune arbejder målrettet på at udvikle turismen. Det sker blandt andet gennem Tøndermarsk Initiativet, hvor kommunen i samarbejde med Realdania, A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til Almene Formaal, Nordea-fonden og andre arbejder på, blandt meget andet, at opbygge en ny stærk dansk destination, nemlig Destination Tøndermarsken. Samtidig har Tønder Kommune gennem etableringen af Vækstråd Tønder skabt en udviklingsplatform, hvor turismen spiller en central rolle.

DET SIGER TURISTERNE

Turisterne fortæller, at eksempelvis strande, natur, hygge, vind, ro, klitter, hav, frihed, cykelstier, masser af plads og ingen stress, er blandt de ting, der gør Rømø til noget særligt. Naturen på Rømø er ganske enkelt enestående. For de tyske turister er nærheden til Tyskland også vigtig i vurderingen af Rømø. Og så er Rømø jo en ø, hvilket er meget positivt. På Rømø kan man være sig selv, give sig god tid, og så er det ukompliceret at holde ferie på øen. Dette står for flere i skarp kontrast til at holde ferie i Tyskland, hvor der er mange regler og ting, man ikke må. Rømø er "unkompliziert". Det er nemt at holde ferie på Rømø. Og så er der mange ting, der er gratis – i modsætning til i Tyskland og det har de tyske turister bemærket.

Turisterne bruger især tiden på ting som at cykle, gå, ride, se solen gå ned, strikke, læse, tale sammen, kigge ud ad vinduet eller nyde sommerhuset. De slapper af fra hverdagen. Mange tyske turister har besøgt Rømø i mange år og føler en stærk tilknytning til øen, og de vil gerne i tættere kontakt med indbyggerne, som de opfatter som venlige og åbne.

DET SIGER SOMMERHUSEJERNE

Sommerhusejerne fortæller, at naturen er den vigtigste årsag til, at de har sommerhus på netop Rømø. De nyder især roen, den friske luft, og de bruger naturen til især gå- og cykelture. Rigtig mange sommerhusejere har haft sommerhus på Rømø i mange år. Og en del feriehuse har været ejet af de samme familier gennem generationer.

Sommerhusejerne føler sig tæt knyttet til Rømø. Det gælder især de ejere, der ikke lejer deres hus ud. Sommerhusejerne siger, at de gerne vil deltage i arrangementer og events på øen, men savner information om disse ting. De er nysgerrige og generelt interesserede i øens historie og kultur, men understreger, at de primært er på øen for at slappe af.

I forhold til udvikling af Rømø så taler sommerhusejerne især om udvikling af oplevelser i naturen – eksempelvis forskellige stityper og udsigtspunkter.

TURISMEN PÅ RØMØ I TAL (2017)

FERIECENTRE

4

FERIEEJLIGHEDER

502

SOMMERHUSE I
SOMMERHUSOMRÅDER

1.607

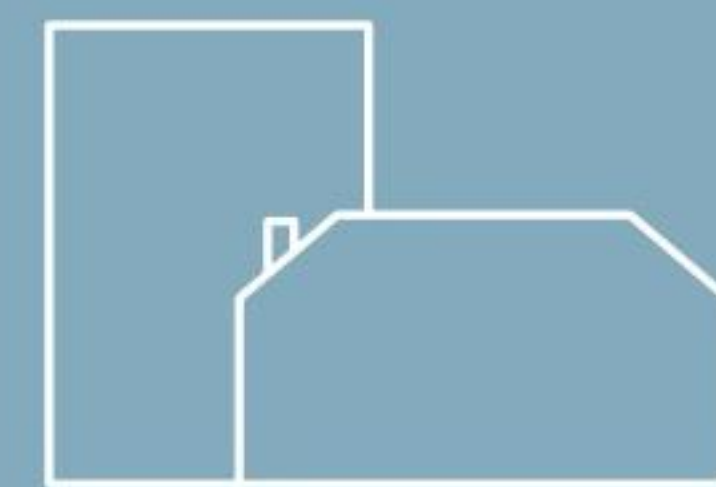
SOMMERHUSE, FERIAEJLIGHEDER
OG FERIAHUSE TIL UDLEJNING

1.500

FERIEHUSE I BYZONE

313

HOTELLER/KROER

5

HOTELVÆRELSE

213

HOTELSENGEPLADSE

718

SENGEPLADSE,
VANDREHJEM

75

CAMPINGPLADSE

3

ENHEDER PÅ
CAMPINGPLADSE

1.955

ENHEDER PÅ
AUTOCAMPERPLADS

180

OMSÆTNING
ENDAGSTURISME (2016)
250 MIO.
(ANSLÅET)

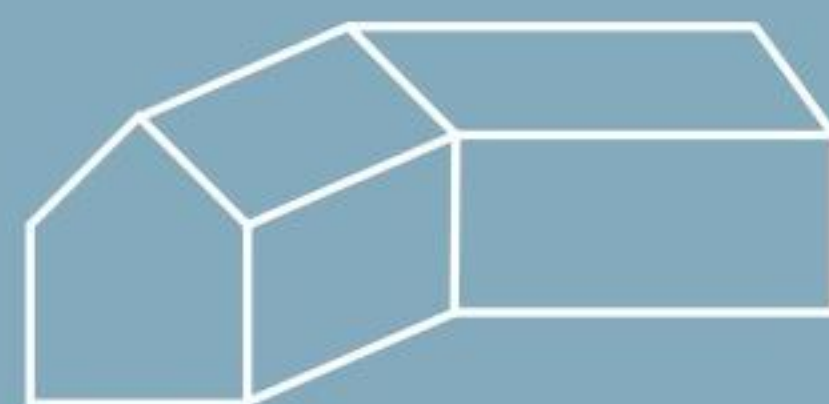

TURISMEOMSÆTNING (2016)
987 MIO.
(ANSLÅET)

B&B VÆRELSE

11

HELÅRSBOLIGER

299

KOMMERCIELLE
OVERNATNINGER

1,2 MIO.
(ANSLÅET)

RESTAURANTER

11

KAPACITET, RESTAURANTER
INDE

1605

KAPACITET, RESTAURANTER
UDE

595

CAFEER

5

KAPACITET, CAFEER

315

ISHUSE OG LIGN.

5

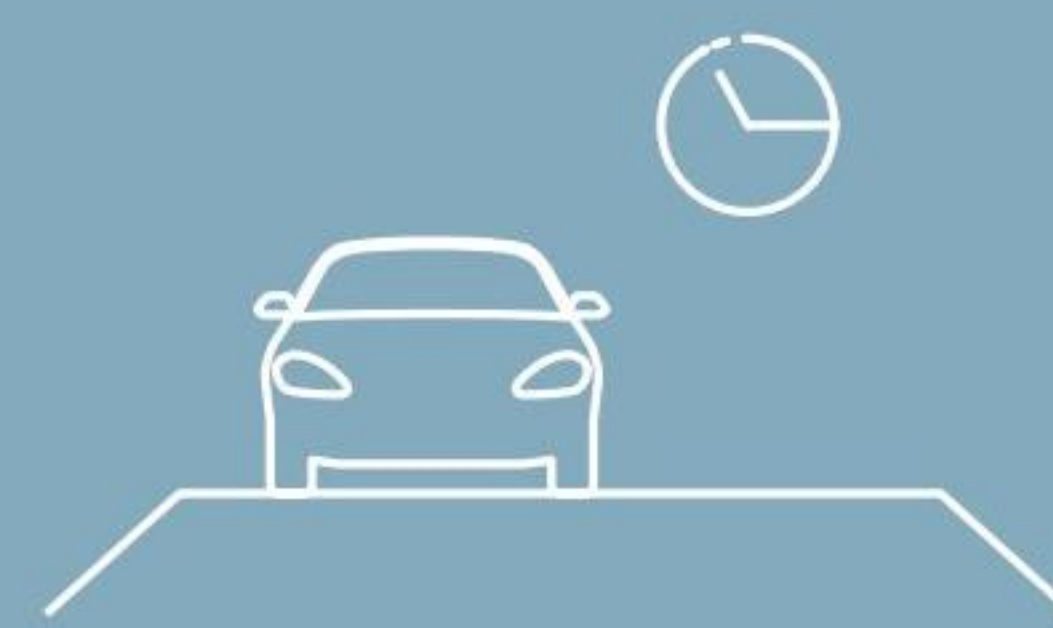
JULIDØGNSTRAFIK PÅ
RØMØDÆMNINGEN (2017)

7.612

TRAVLESTE DAG PÅ
RØMØDÆMNINGEN JULI (2017)

11.239

STØRSTE TIME PÅ
RØMØDÆMNINGEN JULI (2017)

1.204

HAVNE

1

DAGLIGVAREBUTIKKER

4

SPECIALBUTIKKER

20

FULDTIDSBEKÆFTIGEDE

289

RØMØ I TAL (2017)

ERHVERV

Erhvervslivet på Rømø er domineret af Rømø Havn og virksomheder med direkte eller indirekte tilknytning til og afhængighed af turismen. Det gælder eksempelvis tankstationer, restauranter, specialbutikker og dagligvarebutikker.

Rømø Havn er en aktiv erhvervshavn, som især har stor fokus på fiskeri, godstransport, færgefart og aktiviteter relateret til vindenergisektoren i Nordsøen. *En fælles retning for Rømø 2025* skal naturligvis respektere og arbejde under hensyntagen til Rømø Havns strategi og status som erhvervshavn i Tønder Kommune.

Der er et stærkt lokalt turismeerhverv på Rømø – ikke mindst i forhold til den meget vigtige overnatningssektor. Der er en endog meget høj udnyttelse af kapaciteten i højsæsonen og omkring tyske og danske ferieperioder. Resten af året er der plads til flere turister på Rømø – ifølge de erhvervsdrivende. For de erhvervsdrivende er

det vigtigt at understrege, at der er turister på Rømø hele året. Stemningen i turismeerhvervet er generelt positiv, og der er vilje til samarbejde og yderligere udvikling. En investering, der skaber ét job i turisme- og oplevelsesindustrien i Sydvestjylland, skaber generelt 0,43 job i andre erhverv. (Destination Sydvestjylland, 2012).

Den internationale turisme er i vækst. Det samme gælder dansk turisme. Det betyder med andre ord, at en indsats for at udvikle turismeerhvervet på Rømø vil blive gennemført i et globalt vækstmarked. Det Nationale Turisforum (2018) regner med, at dansk turisme målt i overnatninger vil vokse med 2,4 % frem mod 2025. Set i forhold til 2016, der var et rekordår, vil det betyde en vækst på i alt 12,3 mio. overnatninger.

DET SIGER DE ERHVERVSDRIVENDE

De erhvervsdrivende uden for turismeerhvervet fortæller meget gerne om, hvor mange virksomheder og arbejdspladser, der var på Rømø før i tiden. De siger, at udviklingen gennem en del år er gået i den forkerte retning, og at denne udvikling ikke kan vendes igen. De ser turismeerhvervet som det erhverv, der skal trække den fremtidige udvikling af Rømø – måske hjulpet af øget aktivitet på Rømø Havn.

De erhvervsdrivende i turismeerhvervet ser et stort potentiale for yderligere udvikling af turismen på øen – især uden for højsæsonen og med fokus på kvalitet. De nævner en række udfordringer, hvoraf tiltrækning af kvalificeret arbejdskraft, et manglende udbud uden for sæsonen og et meget begrænset antal erhvervslokaler er blandt de væsentligste. Helt konkret så mangler der flere butikker, som holder åbent hele året, og så mangler der vejruafhængige aktiviteter, så især turister med børn har noget interessant at lave indendørs på de dage, hvor vejret er dårligt, og de ikke kan bruge hovedattraktionen, nemlig naturen.

De erhvervsdrivende er klar over, at initiativpligten i forhold til udvikling ligger os dem selv. De ser dog gerne yderligere dialog med eksempelvis Tønder Kommune, og så efterspørger flere af dem en plan for udviklingen af Rømø og henviser til den potentialeplan, der ligger bag omdannelsen af området ved Lakolk Butikcenter, som et godt udviklingsværktøj.

“Erhvervslivet på Rømø er domineret af Rømø Havn og virksomheder med direkte eller indirekte tilknytning til og afhængighed af turismen”

UDFORDRINGER

Faldende befolkningstal
Svære vilkår for lokale børnefamilier
Faldende antal virksomheder
Svært at tiltrække arbejdskraft
Manglende udbud uden for turistsæsonen
Udnyttelse af Rømø Havns potentiale
Ingen sammenhængende plan for udviklingen af Rømø
Aktiviteter for børnefamilier – især uden for turistsæsonen
Et begrænset antal erhvervslokaler til rådighed
Manglende bymiljøer med tilhørende faciliteter

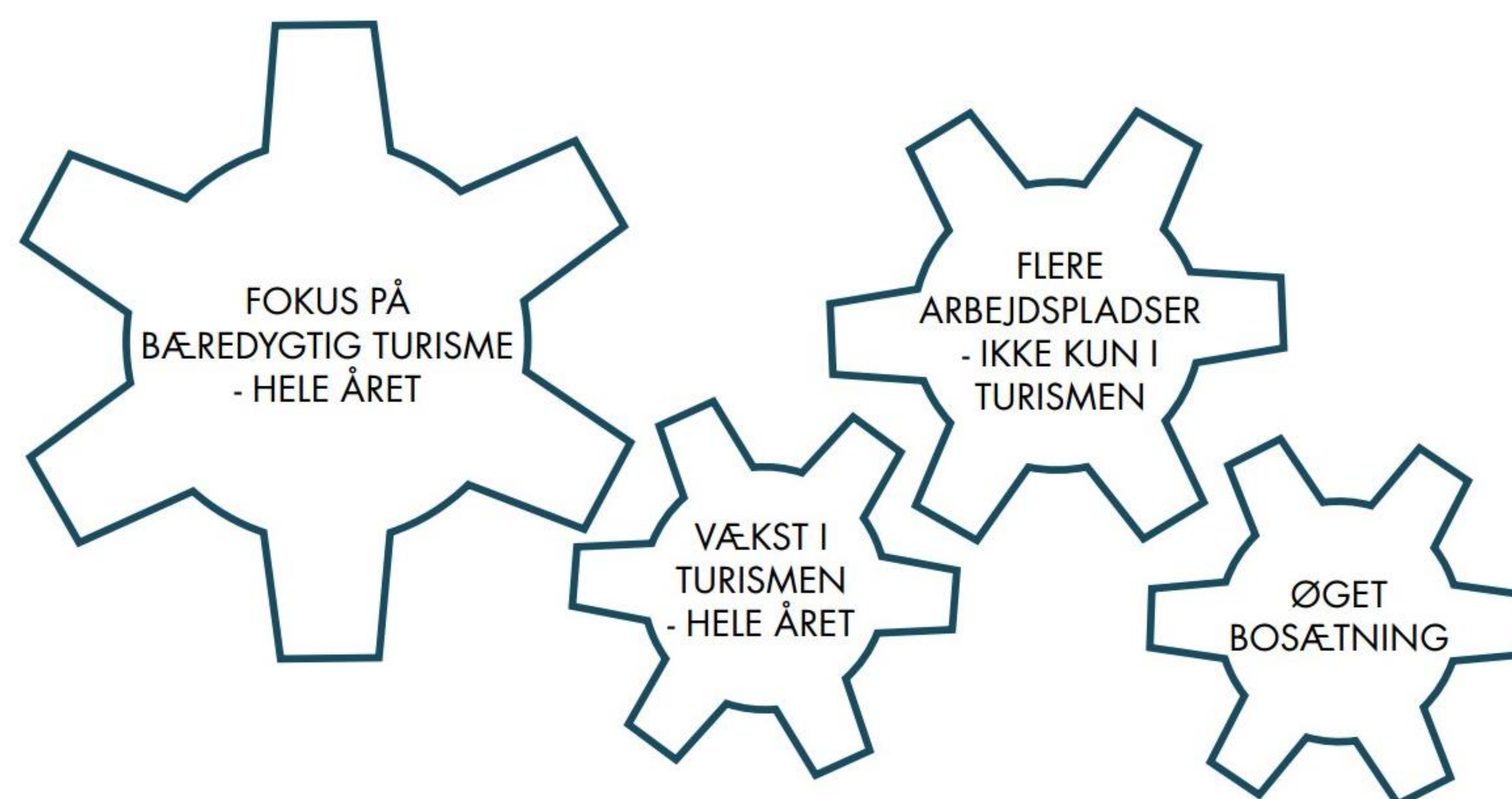
Rømø 2018

MULIGHEDER

Stor opbakning til turismens rolle som vækstmotor
Vigtige aktører involverer sig
Rømø ligger tæt på det vigtige tyske marked
Vækst i den internationale turisme
Tilfredse turister
Stor overnatningskapacitet
En fantastisk natur – ro, vind, god plads og frisk luft
Historien ikke udnyttet – stort potentiale
Plads til flere turisterne uden for hovedsæsonen
Rømø har mange turister – de kan bruges i fortællingen om øen
Rømø er en del af arbejdet med at udvikle hele Vestkysten
Rømø og Destination Tøndermarsken – synergi og samarbejde
Rømø – både Vadehavet og Vestkysten
UNESCO verdensarv
Nationalpark Vadehavet
Aktivering af sommerhusejerne
Et stærkt foreningsliv

"... den fremtidige udvikling af Rømø skal ske på en ordentlig måde, med respekt for naturen, historien, kulturmiljøerne, indbyggerne, de erhvervsdrivende og de mange andre elementer, som tilsammen udgør et attraktivt lokalområde"

Bæredygtig helårsturisme som vækstmotor for udviklingen af Rømø

PÅ VEJ MOD 2025

Den vækstmotor, der skal drive udviklingen af Rømø er bæredygtig helårsturisme. Alle interessenter på øen peger på turismen som udgangspunkt for udviklingen af Rømø, da vækst i turismen vil have positive effekter, både direkte og afledte, i forhold til alle dele af lokalsamfundet på Rømø. Det gælder eksempelvis i forhold til etablering af nye virksomheder, der skaber arbejdspladser i og uden for turismeerhvervet - og dermed i sidste ende også øget bosætning, da netop arbejdspladser er en af de vigtigste forudsætninger for at kunne tiltrække og fastholde indbyggere.

Interessenterne på øen er også enige om, at den fremtidige udvikling skal foregå på en "ordentlig" måde, som en borger udtrykte det. Det vil sige med respekt for naturen, historien, kulturmiljøerne, indbyggere, de erhvervsdrivende og de mange andre elementer, som tilsammen udgør et attraktivt lokalsamfund.

Hidtil har naturoplevelserne på Rømø været den altoverskyggende drivkraft bag turismeudviklingen – og dermed også i høj grad bag udviklingen på øen generelt. Men Rømø som har som turismedestination så meget mere at byde på end blot naturoplevelser. Rømø har således et stort uudnyttet turismemæssigt potentiale. Det er dette potentiale, der skal omsættes til vækst og dermed bidrage til at gøre Rømø til et dejligt sted at bo, besøge, arbejde og drive virksomhed - hele året rundt.

Til arbejdet med at udnytte Rømøs uudnyttede potentiale er der valgt og udarbejdet en række udviklingsprincipper, strategier og indsatser. Udviklingsprincipperne fungerer som styringsredskaber for udviklingen af Rømø, mens strategierne og indsatserne gør arbejdet med at realisere visionen konkret.

UDVIKLINGSPRINCIPPER

Bæredygtighed er et altafgørende princip for arbejdet med at udvikle Rømø. Udviklingen skal således finde sted i et samspil mellem og sammentænkning af både miljømæssige, sociale og økonomiske forhold. Mange af interessenterne på Rømø har arbejdet med bæredygtighed i mange år

Eksempelvis indeholder Nationalpark Vadehavets vision følgende: "Nationalparken benyttes, beskyttes og udvikles i et bæredygtigt samspil mellem natur og mennesker" og Tønder Kommunes Strategiplan 2016-2019 slår fast, at naturens "ressourcer skal benyttes på en bæredygtig måde. Der skal dels tjenes penge og skabes arbejdspladser, og dels skal naturen bevares". Disse to citater illustrerer en tydelig vilje til bæredygtig udvikling. En vilje, der i meget udstrakt grad også

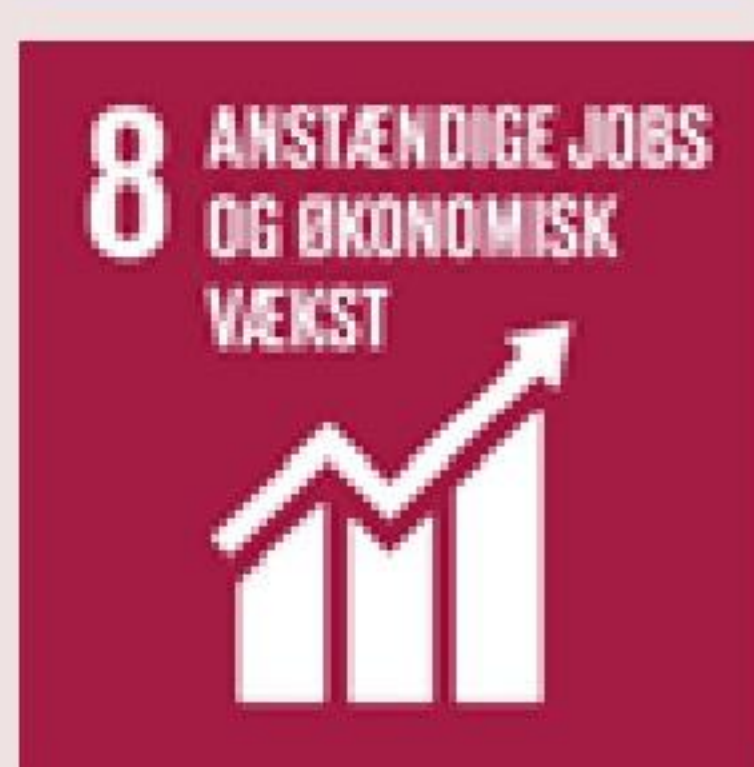
er at finde hos indbyggerne, sommerhusejerne, de erhvervsdrivende og turisterne. Rømø må meget gerne benyttes, men skal samtidig beskyttes, for kun på den måde bliver udviklingen bæredygtig. Og kun på den måde bliver Rømø attraktiv i længden.

Med bæredygtighed som princip spiller FNs 17 verdensmål for bæredygtig udvikling en vigtig – og naturlig – rolle i udviklingen af Rømø. De 17 verdensmål blev vedtaget i 2015 og de udgør den mest ambitiøse plan for klodens, og dermed også for Rømøs, fremtid nogensinde. FN opfordrer ved hjælp af de 17 verdensmål til handling. *Én fælles retning for Rømø 2025* er dermed et lokalt bidrag til opnåelse af globale mål.

FNs verdensmål fungerer i arbejdet med *Én fælles retning for Rømø 2025* som både en overordnet ramme for arbejdet og som kilde til inspiration for alle interessenter, der fremover vælger at bidrage til udviklingen af Rømø. Det drejer sig om målene:

Vi skal sikre et sundt liv for alle og fremme trivsel for alle aldersgrupper

Vi skal fremme vedvarende inklusiv og bæredygtig økonomisk vækst, fuld og produktiv beskæftigelse samt anstændigt arbejde til alle

Vi skal gøre byer, lokalsamfund og bosættelser inkluderende, sikre, robuste og bæredygtige

Vi skal handle hurtigt for at bekæmpe klimaforandringer og deres konsekvenser

Vi skal bevare og sikre bæredygtig brug af verdens have og deres ressourcer

Vi skal beskytte, genoprette og støtte bæredygtig brug af økosystemer på land, fremme bæredygtigt skovbrug, bekæmpe ørkendannelse, standse udpining af jorden og tab af biodiversitet

Disse mål er valgt, da de repræsenterer områder, som vurderes at være særligt relevante i forhold til virkeligheden på Rømø og i forhold til realiseringen visionen for *Én fælles retning for Rømø 2025*.

Alle initiativer, der udspringer af og igangsættes med udgangspunkt i *En fælles retning for Rømø 2025*, vil i fremtiden blive betragtet og vurderet på basis af de seks udvalgte verdensmål. Samtidig vil verdensmålene indgå som fast element i dialogen omkring udviklingsplanen – uanset hvilke typer af interessenter, der indgår i dialogen.

Udover den overordnede ramme, som verdensmålene danner, er der indarbejdet yderligere syv udviklingsprincipper i *En fælles retning for Rømø 2025*. Disse syv udviklingsprincipper er inspireret af den intensive proces, der ligger bag udviklingsplanen; herunder ikke mindst visionen. Også den tætte dialog med borgere, turister, sommerhusejere, erhvervsdrivende og andre interessenter har fungeret som inspiration.

6 UDVIKLINGSPRINCIPPER:

- Kulturmiljøer** → Rømø skal udvikles med udgangspunkt i og respekt for øens særlige kulturmiljøer. Disse kulturmiljøer skal med andre ord bringes fra fortiden og ind i fremtiden, hvilket vil give inspiration til nytænkning.
- Dialog** → Rømø skal udvikles i tæt dialog med alle interessenter, der ønsker at bidrage til udvikling. Tæt dialog er en nødvendighed, da Rømø er en kompleks og sammensat størrelse, som mange interessenter har indflydelse på og interesse i.
- Kvalitet** → Rømø skal udvikles på en sådan måde, at turisterne, indbyggere, de erhvervsdrivende og sommerhusejere generelt opfatter Rømø som et sted af høj kvalitet.
- Unkompliziert** → Det skal være nemt – convenient – at bo, drive virksomhed, have sommerhus og besøge Rømø. Nemt at finde Rømø, nemt at komme til Rømø, nemt at forstå Rømø, nemt at slå sig ned på Rømø, nemt at finde og komme rundt på Rømø, nemt at bruge penge på Rømø og nemt at fortælle andre om Rømø.
- Sammenhæng** → Rømø skal udvikles til en sammenhængende og gennemtænkt destination på vejen mod at blive et attraktivt lokalsamfund – fysisk såvel som identitetsmæssigt.
- Digitalisering** → Digitaliseringen vil fortsætte i højt tempo. Derfor skal digitale muligheder afsøges og indarbejdes i alle dele af udviklingen af Rømø; herunder turismens samlede værdisystem.
- En god forretning** → Rømø skal være en god forretning. Det gælder både i forhold til øen samlet set og i forhold til nye udviklingsinitiativer.

Udviklingsprincipperne er både interne styringsredskaber og eksterne signaler om, at Rømø er i gang med en vigtig udviklingsproces, der sikrer, at Rømø i fremtiden bliver et attraktivt lokalsamfund.

Udviklingsprincipperne har betydning helt ned i praksis. Hver gang der skal træffes beslutning om udvikling af nye aktiviteter, etablering af erhvervsfaciliteter, udstykning af nye boligområder, etablering af nye naturoplevelser med videre skal udviklingsprincipperne

spille en vigtig rolle. Alle, der arbejder med udviklingen af Rømø, skal kende og inkorporere udviklingsprincipperne i deres arbejde fremover.

Det betyder i praksis, at arbejdet med nye initiativer til udvikling af Rømø indledes gennem en dialog om og udfyldelse af nedenstående skema ud fra en forståelse af, at de forskellige udviklingsprincippers relevans naturligvis varierer fra initiativ til initiativ.

SÅDAN BRUGER VI UDVIKLINGSPRINCIPPERNE

Projekt:
Ansvarlig:
Tidshorisont
Skema udfyldt af:

UDVIKLINGSPRINCIP	HVORDAN?
FN 3: Sundhed og trivsel	
FN 8: Anstændige jobs og økonomisk vækst	
FN 11: Bæredygtige byer og lokalsamfund	
FN 13: Klimaindsats	
FN 15: Livet på land	
Kulturmiljøer	
Dialog	
Kvalitet	
Unkompliziert	
Sammenhæng	
Digitalisering	
En god forretning	

MÅLGRUPPER

Erhvervsdrivende, lokale, sommerhusejere og turister mener alle, at Rømø har et stort uudnyttet turismemæssigt potentiale. Det falder godt i tråd med mange af de analyser, der er lavet de senere år af Rømø som turismedestination.

I en analyse, som er lavet på baggrund af interviews med og spørgeskemaer fra turister på Rømø, viser Dansk Kyst- og Naturturisme, at Rømø er kendt som en klassisk kystferiedestination med gode naturoplevelser. På Rømø handler det typisk om strand- og badeferie og afslapningsferie som rejseformer - med 'væk fra hverdagen', 'det at have tid og fri' og 'at gense Rømø' som vigtige rejsemotiver.

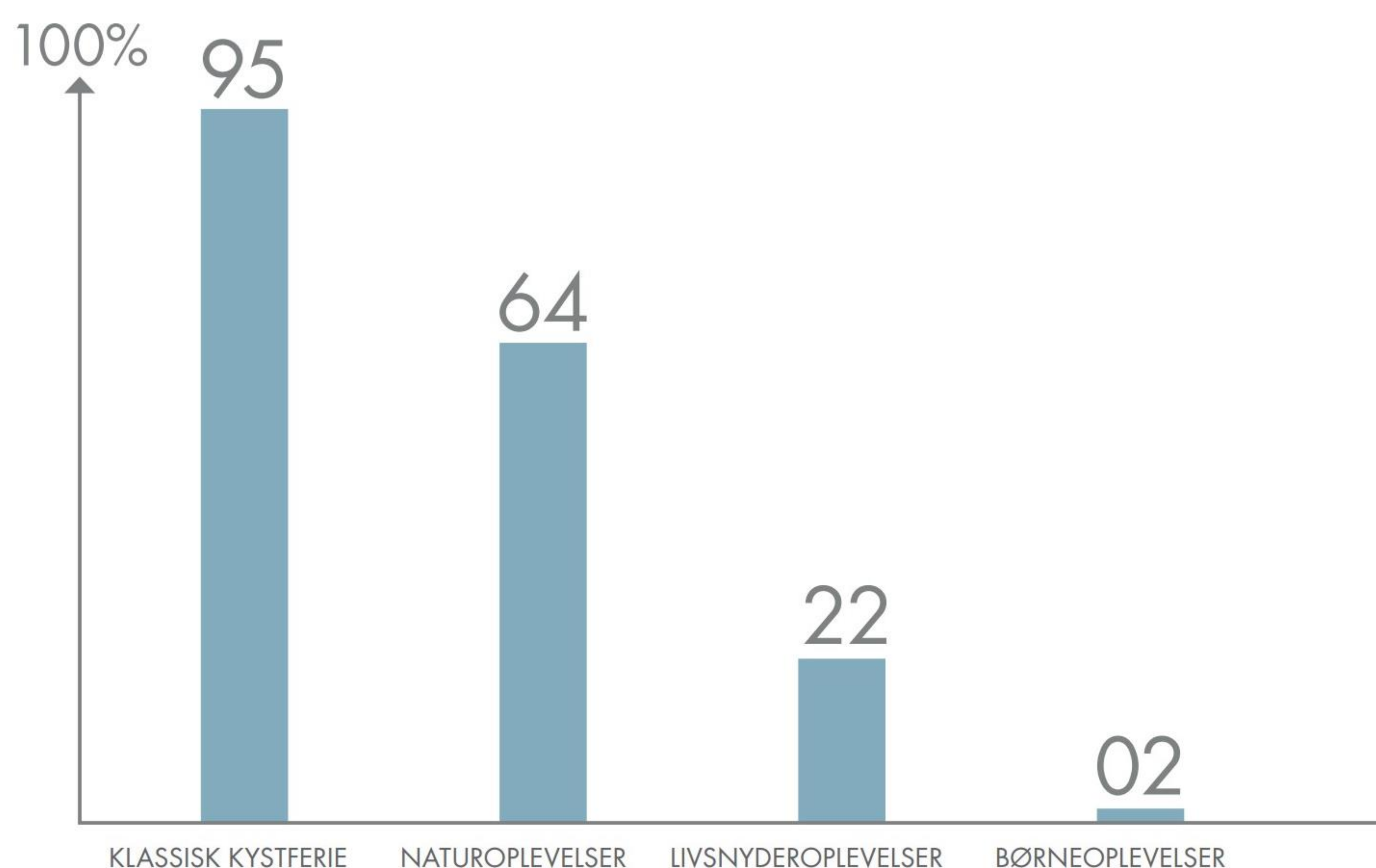
I forhold til naturoplevelser forbinder turisterne ifølge Dansk Kyst- og Naturturisme Rømø med aktiv naturferie. Ikke superaktiv, men rolig aktiv naturferie, hvor det handler om at nyde Rømøs natur gennem vandreture, cykelture, strandbesøg og generelt lette sportslige aktiviteter.

Rømø har svært ved at levere oplevelser til den voksende gruppe af livsnydere. Denne gruppe vil gerne opleve nye ting og stifte bekendtskab med inspirerende kultur og kulturhistorie. Det handler om at forkæle sig selv og andre, og denne gruppe vil gerne opleve en slags dannelse gennem besøget. Man vil gerne nyde lokale specialiteter, shoppe, besøge seværdigheder og museer, samt have følelsen af at være sund på ferien. Alt sammen af høj kvalitet.

Dansk Kyst- og Naturturismes analyse viser, måske lidt overraskende, at Rømø, der hvert år tiltrækker tusindvis af gæster med børn, ikke står specielt stærkt i forhold til børneoplevelser. Det er et faktum, at der rundt om på Rømø ikke er gjort særligt meget for børnene – sammenlignet med andre steder. Der er ikke mange steder, der signalerer sjov, glæde og fornøjelse for børn under 13 år. Børn er generelt ikke tænkt ind i de produkter, som Rømø tilbyder – udover stranden.

I forhold til målgrupper vil der frem mod 2025 fuld fokus på at:

- tiltrække flere og tilfredsstille de mange gæster, der kommer til Rømø for at nyde den klassiske kystferie. Her skal Rømø gøre tingene bedre end i dag. Ikke nødvendigvis mere, men bedre hele vejen rundt. Der er mange gengangere i denne gruppe. Nogle har eget sommerhus og har haft det længe. Nogle besøger det samme sommerhus år efter år og er næsten rømsere – eller ser sig selv som midlertidige rømsere. De er typisk mellem 45-70 år, tilhører middelklassen, har større børn og måske børnebørn. De søger ro, afslapning og et fristed. De nyder de rolige perioder på Rømø.
- tiltrække og gøre langt mere for at give både generelle naturturister og meget aktive naturturister bedre muligheder for at nyde og bruge naturen på Rømø. Gennem tilgængeliggørelse, forbedring af aktiviteter, udsigtspunkter og meget mere gøres Rømø attraktiv for alle de, der sætter pris på at være aktive i naturen. De generelle naturturister vil gerne føle sig i pagt med naturen – alene og med deres kære og hunden. De bruger naturen til hyggelige aktiviteter uden alt for megen sved på panden, og de nyder naturen i al slags vejr. Denne gruppe er typisk par 50+ år. De mere aktive naturturister er mere krævende i forhold til faciliteter og udstyr. De vil gerne dyrke de forskellige outdooraktiviteter, som de også dyrker hjemme. Rømø skal give dem mulighed for at nyde deres outdooraktiviteter på ferien. Denne gruppe er mellem 20-50 år og er enten førfamilier eller familier med småbørn/skolebørn.
- udvikle en række nye oplevelser og aktiviteter, der tiltrækker og tilfredsstiller livsnyderne, som gerne vil bruge mange penge på selvforkælelse,

Kilde: Dansk Kyst- og Naturturisme, 2016

gastronomi og nydelse i forskellige former – og altid af høj kvalitet. Det kan være shopping og unikke overnatningssteder eller særlige gastronomioplevelser med udsigt over Vadehavet eller Vesterhavet. Denne gruppe har også et generelt højt kulturforbrug. De vil gerne lære noget om den lokale kultur og føle sig dannede under ferien. De vil gerne lære nyt om stedet, som de kan fortælle andre, der måske ikke har været på Rømø. De kan godt lide arkitektur, museer, seværdigheder, kulturhistorie osv. Og de dykker gerne ned i historien, hvis den er tilgængelig. Denne gruppe er typisk 45+ år og de holder ferie uden børn. De stiller krav og kræver lidt mere kvalitet hele vejen rundt.

- udvikle helt nye børneoplevelser af høj kvalitet og tæt på/i naturen hele Rømø rundt, så der altid er noget for børnene at gå på opdagelse efter. Rømø tiltrækker mange børnefamilier, og hvis vejret ikke er godt, er det en stor udfordring for mange at gøre børnene glade. De mange gengangere, der er på Rømø, har typisk børn med. Det har de nye generationer også. De nye generationer er ofte mellem 25-45 år med småbørn/skolebørn. De vil gerne have gode og trygge rammer for dem selv og især børnene. Samvær er meget vigtig i ferien for denne gruppe, da samvær er en mangelvare i hverdagen, der ofte er fortravlet. Børneaktiviteter er helt centrale for denne gruppe – både gengangerne og de nye generationer. Børnene skal have det godt, og familierne skal kittes sammen, når de er på ferie. Derfor skal det sikres, at børnene har alle de aktiviteter, de skal bruge, når de er på ferie på Rømø – året rundt.

Med helårsturismen som vækstmotor vil Rømø over tid tiltrække nye beboere til øen, da de øgede aktiviteter, den bedre infrastruktur, de flere børneoplevelser, de flere gastronomiske tilbud, de flere kulturelle tilbud og det generelle kvalitetsløft udvikler eksisterende turisme- og oplevelsesvirksomheder, tiltrækker iværksættere i forskellige brancher og dermed i sidste ende skaber flere arbejdspladser. Nye mennesker vil ønske at komme til Rømø for at arbejde og starte caféer, restauranter, miljøer med kunst og udstillinger med mere. Nuværende beboere vil ønske at blive boende, da der kommer mere liv på øen.

Sommerhusejerne – både nuværende og fremtidige – vil føle en øget tiltrækning til Rømø og fortælle deres netværk om de nye tiltag på øen. Tiltag, der er til glæde for dem selv, deres venner og familie og ikke mindst de mange turister, der lejer sommerhuse på Rømø hvert år – hele året. Det bliver nemmere at udleje sommerhuse året rundt, og der er flere detailhandelsbutikker, der har åbent året rundt. Det er nemmere at handle, og det er nemmere at være på Rømø året rundt. Dermed bliver det også mere interessant for sommerhusejerne selv at være mere på Rømø og dermed bidrage til udviklingen gennem deres forbrug under opholdet.

De erhvervsdrivende vil se bedre muligheder for at holde åbent hele året. Det vil i højere grad kunne betale sig. Det skaber et grundlag for flere butikker og flere ansatte. Turistbåde vil i stigende grad bruge havnen i forbindelse med ture ud i Vadehavet, og der er brug for f.eks. guider, kulturformidlere, cykelhandlere med mere i Havneby.

STRATEGIER & INDSATSER

Det fremtidige arbejde med at realisere visionen for *Én fælles retning for Rømø 2025* vil foregå over en lang periode og involvere rigtig mange interessenter – store og små, offentlige og private, eksisterende og nye, lokale og internationale. For at gøre visionen operationel er der udpeget fem strategier, der hver især bidrager til at realisere af visionen for Rømø:

Styrk identiteten
Styrk naturoplevelsen
Forskøn ankomsten
Styrk bymiljøet
Saml kræfterne

Det er naturligvis umuligt helt at adskille de fem strategier, da de griber ind i og påvirker hinanden på forskellige niveauer. Et tiltag til forskønnelse af ankomsten til Rømø kan eksempelvis betyde en styrkelse af naturoplevelsen. Desuden vil strategierne bidrage til at ændre Rømøs identitet over tid. Samlet set lægger arbejdet med de fem strategier op til en gennemgribende udvikling af Rømø frem mod 2025.

For hver af strategierne er der identificeret en række indsatser, der bidrager til en yderligere konkretisering af arbejdet med at realisere visionen.

*"Der mangler et sammenhængende
eksklusivt skiltekoncept"*
(Erhvervsdrivende)

"Hvor er byen, spørger gæsterne"
(Erhvervsdrivende)

*"Brug kunst som formidling
af Rømø"* (Indbygger)

STRATEGI

STYRK IDENTITETEN

Rømø er som andre lokalsamfund, store som små, en sammensat størrelse. Udviklingen på øen er dog ifølge både indbyggerne, de erhvervsdrivende og sommerhusejerne i vid udstrækning sket lidt tilfældigt og på initiativ af interessenter, der gennem tiden ikke altid har koordineret deres aktiviteter og interesser. Rømø fremstår derfor i dag fragmenteret og det betyder, at det kan være vanskeligt for beboere, turister og andre, der tilbringer tid på øen, for alvor at få en fornemmelse af øens identitet med dens ofte dramatiske historie, de spændende kulturmiljøer, naturens mange muligheder, landskabernes herligheder og ikke mindst de mennesker, der bor - og har boet på Rømø.

I fremtiden skal Rømø være et blomstrende og sammenhængende lokalsamfund. Og udviklingen skal ske med udgangspunkt i Rømøs helt særlige kulturhistorie. Rømøs særlige identitet udgør nemlig et potentiale, der blandt andet kan differentiere øen fra andre lokalsamfund. Det er et potentiale, som i høj grad er uudnyttet og derfor spiller styrkelse af identiteten en vigtig rolle i arbejdet med *En fælles retning for Rømø 2025*.

Ingen andre steder har samme identitet som Rømø – og det skal alle, der kommer til øen, ikke blot fornemme, men forholde sig aktivt til. Der skal med andre ord skabes ikke blot en styrket interesse og forståelse for øen, men stærke, og positive, relationer mellem ø og mennesker, da stærke relationer ofte omsættes til loyalitet og gode historier fortalt til venner og bekendte. Derfor skal historien, kulturmiljøerne, naturen, landskabet og rømserne spille en fremtrædende rolle i udviklingen – og især formidlingen – af øen. Rømøs identitet skal være tydelig for enhver, der tilbringer tid på øen. Rømøs identitet skal sættes i spil og bruges som det aktiv, den er.

INDSATS

GRUNDFORTÆLLING

Udarbejdelse af en kortfattet og let forståelig grundfortælling om Rømø med udgangspunkt i øens historie og visionen for *Én fælles retning for Rømø 2025*. Grundfortællingen fortæller således, hvor Rømø kommer fra og hvor Rømø skal hen. Grundfortællingen skal gennemsyre al kommunikation om og udvikling af øen. Samtidig skal grundfortællingen naturligvis spille sammen med den overordnede fortælling om Tønder Kommune.

Arbejdet med en grundfortælling kan evt. gennemføres med udgangspunkt i et historiefortællerprojekt med lokale foreninger som drivkraft.

INDSATS

KOMMUNIKATIONSSTRATEGI

Udarbejdelse af en overordnet kommunikationsstrategi bygget op omkring følgende hovedelementer:

- Kommunikation i forbindelse med offentliggørelsen af *Én fælles retning for Rømø 2025*.
- Løbende kommunikation til borgere i Tønder Kommune (og andre interessenter) i forhold til implementeringen og effekterne af *Én fælles retning for Rømø 2025*. Herunder samspillet mellem Rømø og eksempelvis Destination Tøndermarsken og Udviklingsplan for Vestkysten.
- Kommunikation til markedet – i samarbejde med eksempelvis Destination Tøndermarsken, VisitDenmark og Dansk Kyst- og Naturturisme.
- Kommunikation til professionelle interessenter – eksempelvis fonde, Region Syddanmark, kommuner, styrelser, private investorer og interesseorganisationer.

INDSATS

SKILTNIINGS- OG WAYFINDINGKONCEPT

Udvikling af et samlet skiltnings- og wayfindingkoncept, der kan inspirere de mange interessenter, der har skilte på øen til at bakke op om konceptet således, at der opnås en høj grad ensartethed på hele øen. Denne ensartethed kan skabes gennem et koncept med klar reference til Rømøs historie.

Eksempel på et skilte- og wayfindingkoncept, der tager udgangspunkt i en af øens lokale kvaliteter, østers, som bruges som et gennemgående element i skiltning af f.eks. stier, gadenavne, bynavne, belægnings, byinventar, byggeskilte mv.

Et samlet skiltnings- og wayfindingkoncept vil ikke alene gøre det nemmere og mere interessant at navigere rundt på Rømø, det vil også understøtte et samlet visuelt kvalitetsudtryk, der vil bidrage til en positiv opfattelse af øen. Altså en bevægelse fra det fragmenterede til det sammenhængende. Samtidig vil et skiltnings- og wayfindingkoncept bidrage til formidling af Rømøs identitet gennem muligheden for at formidle eksempelvis historie, natur og kultur. Det er en stor opgave at udvikle og ikke mindst implementere et samlet skiltnings- og wayfindingkoncept, da der er mange interessenter – både offentlige og private.

INDSATS

DESIGNMANUAL

Udarbejdelse af designmanual, der frit kan benyttes af både offentlige og private aktører til udarbejdelse af eksempelvis tryksager og online markedsføringsinitiativer. Designmanualen skal bidrage til at samle interessenterne og skabe en kvalitativ styrkelse af hele øens visuelle udtryk. Designmanualen bør tydeligt afspejle Rømøs identitet – historie, kulturmiljøer, landskaber, arkitektur, kultur mv.

INDSATS

RØMØMANUAL

Udarbejdelse af en Rømømanual, der indeholder inspiration og guidelines til blandt andet offentligt og privat byggeri, landsskabspleje, udvikling af boligområder, haveanlæg og lokale produkter. Manualen skal inspirere alle interessenter til at arbejde i samme retning og dermed med tiden give Rømø et sammenhængende udtryk. Rømømanualen bør tydeligt afspejle Rømøs identitet – historie, kulturmiljøer, landskaber, arkitektur, kultur mv. Manualen skal resultere i, at øens bebyggelse mv. i fremtiden i højere grad fremstår som et samlet hele med klare referencer til øens historie og kulturmiljøer.

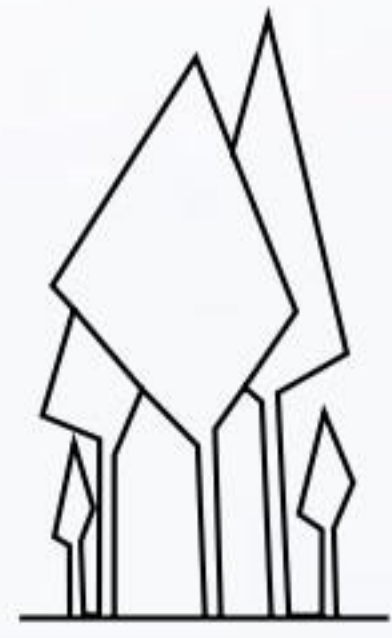

A scenic view of a coastal landscape. In the foreground, there are numerous yellow flowers, likely sea purslane, growing in a field of green grass. In the background, a sandy beach stretches across the horizon under a clear blue sky. The water is visible in the distance, and the overall atmosphere is peaceful and natural.

"Rømø er Danmarks flotteste ø"
(Sommerhusejer)

*"Naturen er helt specielt. Især
Vadehavet, selvom vi ikke forstår det"*
(Dansk turist)

*"Mine venner tror ikke på mig,
når jeg fortæller om stranden"*
(Tysk turist)

STRATEGI

STYRK NATUROPLEVELSEN

Naturen er ifølge alle væsentlige interessenter Rønmøs altoverskyggende trækplaster. Det er naturen, der udgør kernen i oplevelsen af øen – og sådan vil og skal det også være i fremtiden. Naturen spiller en hovedrolle i forhold til udvikling af alle aspekter af samfundet på Rønmø – i fremtiden dog i stigende grad i tæt samspil med en lang række andre tiltag, hvoraf mange har direkte eller indirekte tilknytning til naturen på Rønmø. Et eksempel er udviklingen af nye turismerelaterede produkter som guidede ture eller lokale fødevarer. Et andet eksempel er formidlingen af livet på Rønmø gennem tiden.

Naturen på Rønmø er fantastisk hele året rundt. Den byder på mangeartede oplevelser. Der er – heldigvis – stor forskel på den naturoplevelse, man får i Vesterhavets bølger en sommerdag, og udsigten over Vadehavet fra Juvre-diget en iskold dag i januar. Turisterne, de lokale og sommerhusejerne bader, cykler, rider, går, sidder, ligger og kører i naturen uanset årstid. Der er ro, stilhed og rig mulighed for at fordybe sig i naturen, hvilket understøtter naturens enestående karakter på Rønmø. Og selv om der året rundt – og især om sommeren naturligvis – er mange mennesker i naturen, så er der plads til flere.

En styrkelse af naturen og oplevelsesmulighederne i og af naturen vil have en meget stor positiv indflydelse på udviklingen af Rønmø. Denne styrkelse skal selvfølgelig ske på naturens betingelser og med de meget forskellige brugere in mente. Det handler med andre ord om en hårfn balance mellem benyttelse og beskyttelse. Det handler om at pleje og passe naturen samtidig med, at den skal fungere som eksempelvis legeplads, udstillingslokale, stillerum, fitnesscenter, undervisningslokale, samtalerum og udestue.

Rønmøs natur kommunikerer. Og den kommunikation skal styrkes, så ingen er i tvivl om de mange muligheder og herlighedsværdier, naturen på Rønmø byder på.

EKSEMPLER PÅ INDSATSER,
DER STYRKER NATUROPLEVELSEN

INDSATS

MERE TILGÆNGELIG NATUR

Naturen spiller en vigtig rolle i udviklingen af Rømø, og dermed er det naturligt at gøre naturen endnu mere tilgængelig end i dag.

- Udvidelse af det bilfri område mellem Lakolk og Sønderstrand i sydlig retning. Dette vil give naturen mulighed for at udvikle sig på sine egne præmisser.
- Øget samarbejde mellem relevante myndigheder, organisationer og de mange – ofte små – lodsejere om muligheden for skabe mere natur. Eksempelvis gennem sammenlægninger og/eller opkøb af små jordlodder.

INDSATS

VANDRESTIER

De eksisterende muligheder for at bevæge sig rundt på Rømø til fods, på cykel eller på hesteryg er af stor betydning for rigtig mange mennesker, der dog samtidig efterspørger endnu bedre muligheder for at komme ud i naturen. Stisystemerne skal hænge sammen og fremstå som én integreret enhed; herunder, indholds-, design- og formidlingsmæssigt.

- Etablering af en "Rømø Rundt" vandrerute, der inviterer turister, sommerhusejere og rømsere til at bevæge sig rundt på hele øen. En sådan rute er en naturlig iscenesættelse af Rømø som en ø. Der skal i denne forbindelse være mulighed for at gå tæt på Vesterhavet fra Kirkebydiget til Lakolk og langs Vadehavet fra Juvre Enge til Havneby. Der etableres desuden en række sløjfer på ruten. Disse sløjfer etableres primært ud fra kommercielle hensyn – nuværende som fremtidige. Det handler således om at lede de mennesker, der benytter "Rømø Rundt", forbi caféer, butikker mv. på deres tur rundt på øen. Det vil ligeledes være hensigtsmæssigt at udvikle særlige aktiviteter for børn i forbindelse med "Rømø Rundt".
- Arbejdet med udvikling af en "Rømø Rundt" vandrerute kan med fordel koordineres med det arbejde, der udføres i Destination Tøndermarsken, hvor vandreturisme spiller en væsentlig rolle og hvor der arbejdes på udvikling af certificerede vandreruter. På den måde kunne Tønder Kommune i fremtiden fremstå som en spændende vandredestination med flere certificerede vandreruter.
- Generel udvidelse af stisystemerne på øen – eksempelvis i og omkring Vråby Plantage, Kirkeby Plantage, Tvismark Plantage og Sønderland. Særlige hestestier - herunder stier til Vesterhavet - og cykelstier under navnet RømøCykelVej.
- Udvikling af både gang- og cykelsti på foden af Rømø-dæmningen. På den måde kan Rømø kobles på eksempelvis Vestkyststien og stierne i Destination Tøndermarsken.
- Omdannelse af Småfolksvej så der bliver bedre plads til cyklister.
- Udvikling af tematiserede ruter på Rømø – ikke alene i naturen: land art ruter, historiske ruter, kunstruter, kommandørgårdruter, digeruter mv. På den måde får naturen et ekstra lag af indhold for de, der ønsker det.

INDSATS

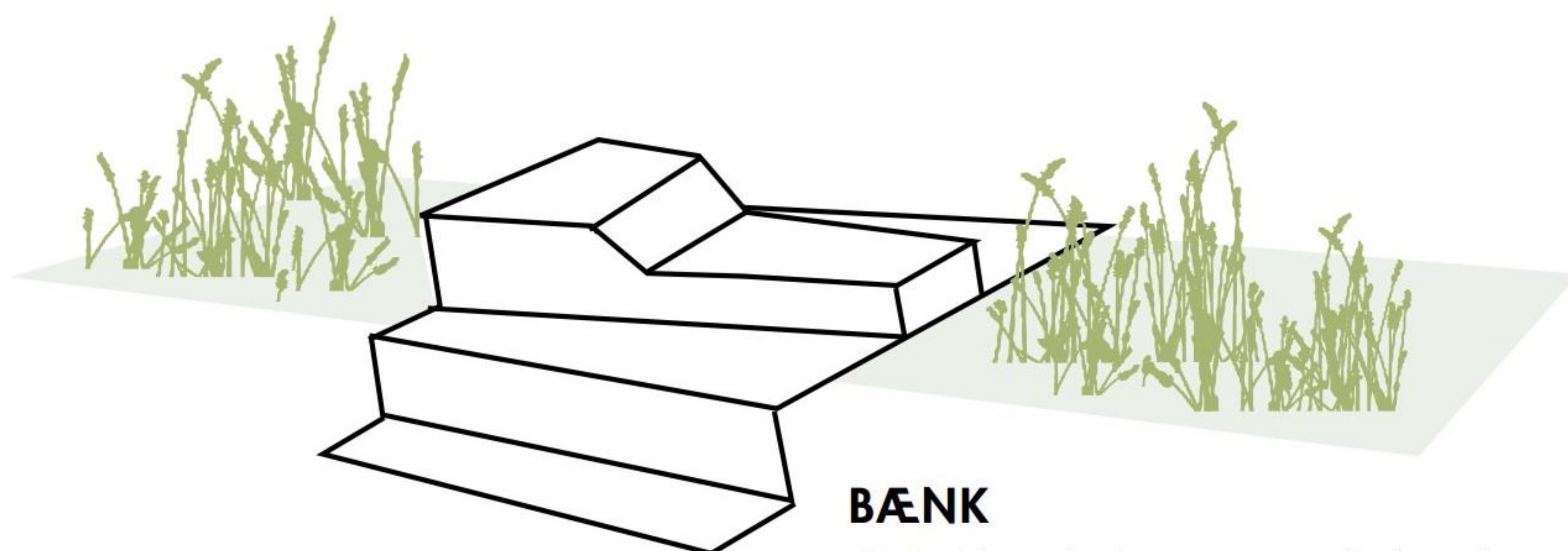
RO, STILHED OG FORDYBELSE

Mange mennesker påpeger, at Rømøs natur er tæt forbundet med ro, stilhed og fordybelse.

- Udvikling af opholdssteder, der inviterer forbipasserende til at gøre stop i naturen for at tage en pause, nyde en særlig udsigt eller stilheden. Opholdsstederne vil være forskellige, da de skal tilpasses naturens karakteristika, men de hænger sammen designmæssigt og i forhold til de historier, de formidler gennem opsatte plancher. Alle opholdssteder skal have et særligt navn, så de er nemme at huske og tale om. Opholdsstederne kan eksempelvis være tårne, bænke, platforme, læskure eller kombinationer af disse og flere. Nogle kan endda give mulighed for at bevæge sig ud over Vadehavet via gangbroer og lignende. Fra hvert enkelt plateau vil der være henvisning til de andre plateauer og på den måde guider de gæsterne rundt til unikke steder på Rømø. Opholdsstederne kan integreres i en "Rømø Rundt" vandrerrute samt cykel- og ridestier.
- Udvikling og vedligeholdelse af konceptet "Bænk dig på Rømø" i samarbejde med foreningen Venner af Rømøs Natur.

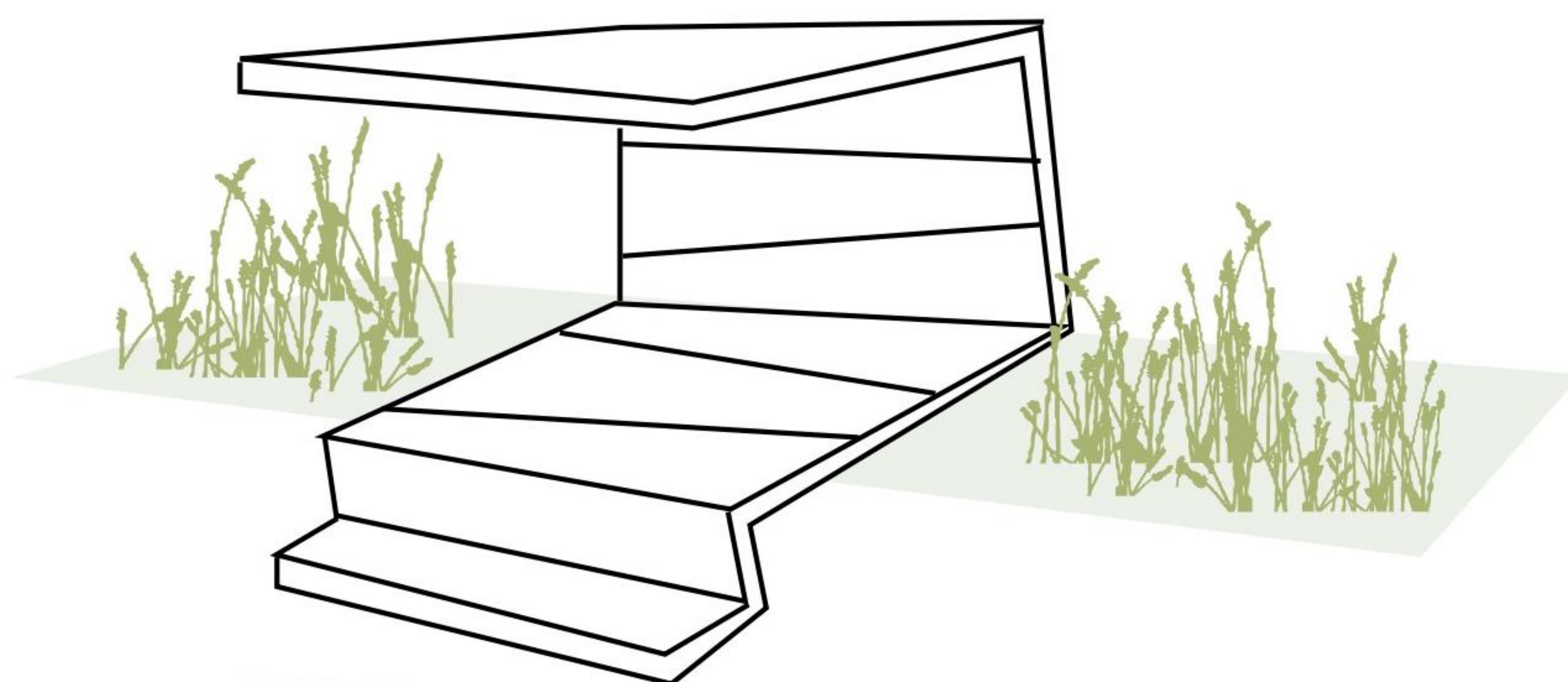

Flere opholdssteder på øen giver både turister, rømsere og sommerhusejere mulighed for at nyde udsigten og komme endnu tættere på naturen.

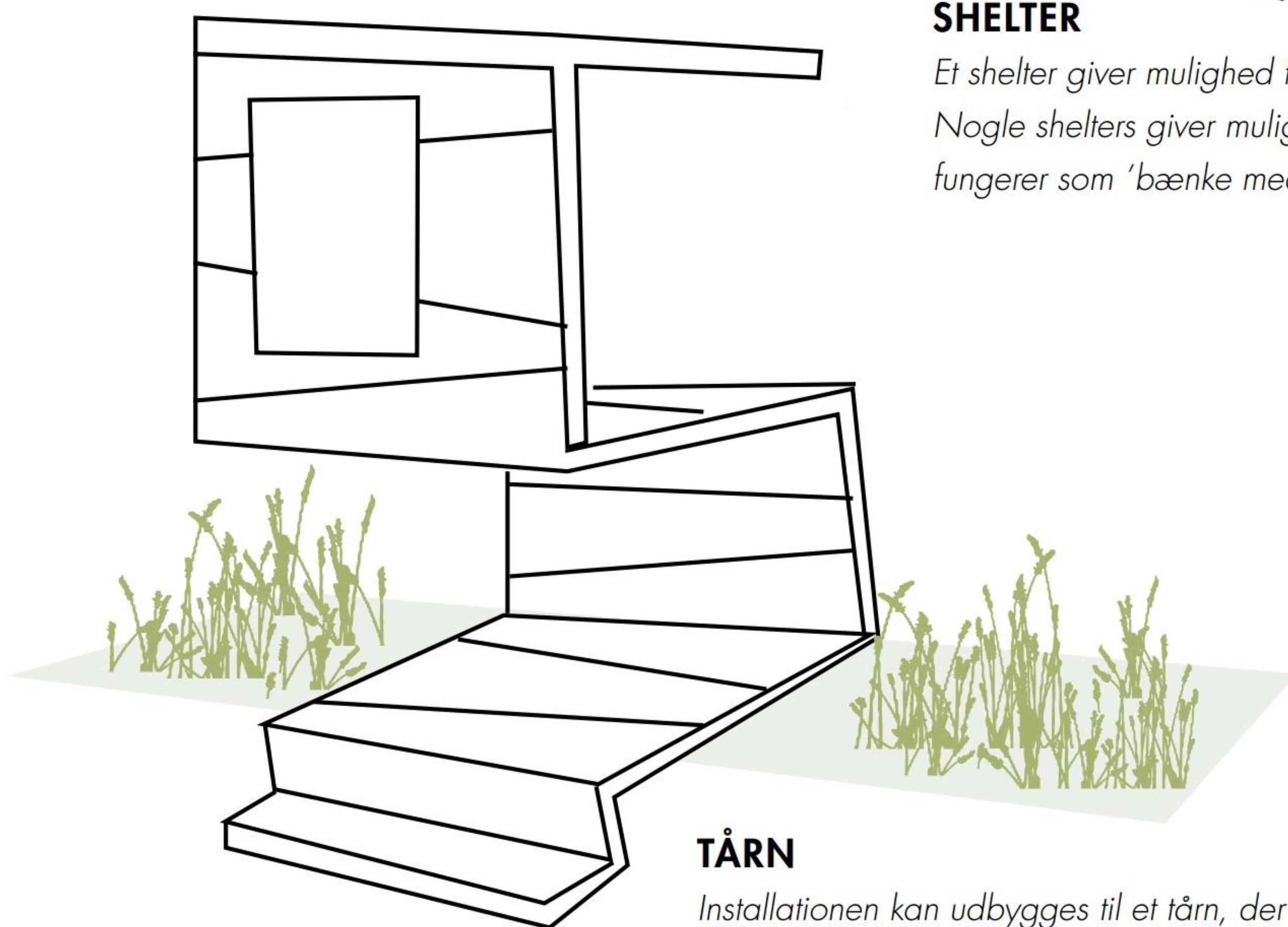
BÆNK

Opholdsstedet kan i sin simple form fungere som en bænk eller et plateau, med mulighed for at skabe opholdsmuligheder og tilgængelighed til naturen.

SHELTER

Et shelter giver mulighed for at komme helt tæt på naturen. Nogle shelters giver mulighed for overnatning, mens andre fungerer som 'bænke med tag'.

TÅRN

Installationen kan udbygges til et tårn, der giver mulighed for at skabe særlige udsigtpunkter på øen. Tårnet kan desuden bruges som et shelter i højden, hvor man har mulighed for at vågne op med dyrelivet.

Eksempler på opholdssteder

INDSATS

NATURPLEJE

Naturpleje er en særdeles vigtig faktor i forhold til at beskytte Rønmøs natur og i forhold til at udvikle den og dermed øge dens attraktionsværdi. Naturplejeindsatser vil også med fordel kunne anvendes i markedsføringen af øen.

- Understøttelse af Nationalpark Vadehavet og Tønder Kommunes projekt "Naturpleje og naturinformation ved Småfolksvej, Rømø".
- Udvikling af initiativ til inddragelse af borgere, erhvervsdrivende og sommerhusejere i naturplejeaktiviteter med fokus på egen grund og eget nærområde.
- Nedsættelse af et særligt naturplejeråd på Rømø med deltagelse af blandt andet Tønder Kommune, naturguider (offentlige) Nationalpark Vadehavet, Naturstyrelsen, grundejerforeninger, Rømø Foreningen, digelaug og ikke mindst de virksomheder, der benytter naturen kommercielt.
- Formidling af naturplejeindsatsen gennem guidede ture. Naturpleje skal desuden indgå i markedsføringen af øen.

INDSATS

FORMIDLING

Naturen skal formidles - blandt andet fordi formidling styrker relationerne med de mange brugere af naturen. Formidling skaber på den måde merværdi for brugerne. Brugere skal med andre ord tættere på naturen gennem formidling.

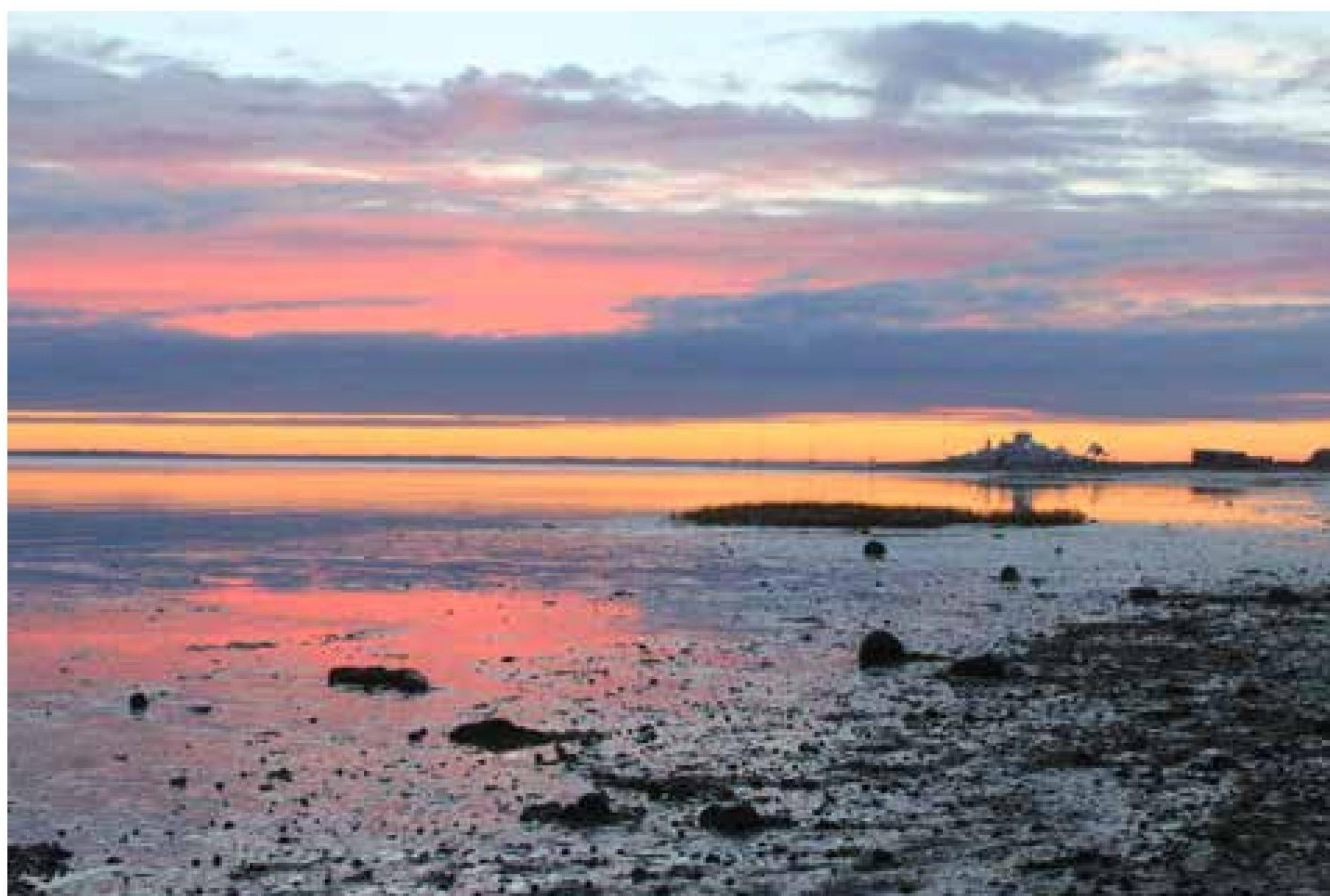
- Etablering af markant og ikonisk port til Vadehavet ved Naturcenter Tønning i tæt samarbejde med Nationalpark Vadehavet. Porten skal fungere som blandt andet formidlingscentrum, samlingssted og som det naturlige udgangspunkt for udforskningen af Rønmøs natur – på egen hånd eller gennem guidede ture. Porten vil desuden have fokus på hele området dækket af Nationalpark Vadehavet.
- Digitalt formidlingskoncept, der samler formidlingen i ét koncept. Dette kræver samarbejde mellem blandt andet lokale virksomheder, Tønder Kommune, Vækstråd Tønder, Naturstyrelsen og Nationalpark Vadehavet, der arbejder med planer om etablering af informationsstøttepunkter. Et særligt fokuspunkt for dette digitale formidlingskoncept kan være de mange børn, der holder ferie på øen hvert år.

INDSATS

NATUREN IND I BYMILJØET

Som Rømmø væsentligste trækplaster er det oplagt at indarbejde naturen i flest mulige aspekter af den samlede oplevelse af Rømmø. Det betyder også, at der kan arbejdes med naturlige koblinger til naturen i bymiljøerne.

- Dekorative indgreb i form af anvendelse af eksempelvis marehalm, lyng og andre beplantninger i bymiljøet.
- Midlertidige installationer og formidlingsaktiviteter.
- Samarbejde med eksempelvis Tønnisgård, Naturstyrelsen og Nationalpark Vadehavet om etablering af særlige punkter, hvorfra guidede ture udgår. Disse placeres så vidt som muligt i nærheden butikker, caféer eller lignende.
- Samarbejde med eksempelvis Tønnisgård, Naturstyrelsen og Nationalpark Vadehavet om etablering af porte til naturen i bymiljøerne. Herunder også tydelig kommunikation i forhold til, hvordan man kommer fra bymiljøet og ud i naturen.
- Visuelle forbindelser mellem by og attraktiv natur.

Ved at styrke den visuelle forbindelse mellem Havneby og Vadehavet mod syd, kan udsigten over den smukke natur være med til at styrke byens attraktionsværdi.

Foto: Tønnisgård

INDSATS

PLAN FOR BENYTTELSE AF STRANDENE

Strandene på Rømø er helt unikke – også set i et internationalt perspektiv. Derfor bør der udarbejdes en langsigtet plan for især midlertidig kommerciel benyttelse af strande. En benyttelse, der naturligvis skal gå hånd i hånd med beskyttelse af strandene, der dog i forhold til den øvrige natur på Rømø er ret robust. Denne plan for benyttelse af strandene kan tage udgangspunkt i en yderligere sektionering af strandene samt udarbejdelse af et årshjul for initiativer. Et årshjul, der er nøje afstemt med naturens rytme.

INDSATS

AKTIVITETER I NATUREN

Rømøs natur er ideel i forhold til for en lang række aktiviteter – både kommercielle og ikke-kommercielle. Aktiviteterne bør, når det er muligt, knyttes til eller udgå fra bymiljøer således, de bidrager til at styrke bymiljøerne og erhvervslivet der. Udvikling af aktiviteter i naturen er i høj grad afhængig af ildsjæle og eller private initiativer.

- Etablering af en eller flere hundelegepladser.
- Etablering af kite buggy bane bag diget ved Sønderstrand.
- Kunstevents med fokus på land art.
- Etablering af mountain bike spor - inkl. særligt børnevenligt spor.
- Etablering af heste trec-bane.
- Etablering af flere skov- og naturlegepladser.

Skovlegeplads i Kirkeby Plantage

*"Når man kører over diget,
kommer man ned i tempo"*

(Sommerhusejer)

*"Når jeg kører over dæmningen,
føler jeg noget fantastisk. Luften
gør mig godt"*

(Dansk turist)

"Dæmningen fører gæsterne gennem Vadehavets natur med forlandsmarsk med fåregræsning, slikgårde og vadeflader med et fantastisk fugleliv, inden de ankommer til Rømø. Ved passagen af Rømø til Lakolk på vestsiden af øen kommer man igennem yderligere en væsentlig del af Vadehavets landskab med barreø, der gradvis vokser mod vest med dannelse af nye rækker af klitter og strand"

(Tønder Kommune og Videncenter for Kystturisme, 2014)

FORSKØN ANKOMSTEN

Turen fra Jylland over dæmningen til Rømø er noget ganske særligt. Det er en oplevelse, man ikke finder andre steder. Det er turister, indbyggere, erhvervsdrivende og sommerhusejere enige om. Turen er både afstressende og smuk. Naturen udgør på den ca. 9 km lange tur en scene, der konstant skifter udtryk – nogle gange endda undervejs på turen. Og så skaber turen høje forventninger hos de mennesker, der ikke tidligere har været på Rømø.

Ankomsten via dæmningen til Rømøs østlige side lever dog ikke op til den positive oplevelse på turen over dæmningen. Førstehåndsindtrykket af Rømø er fragmenteret, og signalerer hverken en enestående natur, en interessant kulturhistorie, et sammenhængende lokalsamfund eller en attraktiv feriedestination.

Rigtig mange mennesker ankommer hvert år til Rømø Havn med færgen fra Sild. Der er tale om en fantastisk smuk tur gennem Vadehavet. Men også her er førstehåndsindtrykket fragmenteret og blottet for signaler om Rømøs mange herlighedsværdier.

Førstehåndsindtrykket af ankomsten til Rømø skal forskønnes, da det er en vigtig del af den samlede oplevelse af øen, og da det i høj grad er den samlede oplevelse af øen, som turister og andre tager med sig hjem

Ankomsten skal som minimum være lige så god en oplevelse som turen over dæmningen fra Jylland eller turen med færgen fra Sild. Ankomsten til Rømø skal være en oplevelse, der efterlader et klart og tydeligt aftryk hos den enkelte – et aftryk, der helst skal tage sit afsæt i Rømøs særlige identitet. Det skal være et aftryk, både turister, sommerhusejere og lokale borgere tænker på som noget helt særligt. Og samtidig et aftryk, som signalerer sammenhæng og frister især nyankomne til at gå på opdagelse på hele øen.

Turen fra krydset Havnebyvej/Vesterhavsvej til Vesterhavet er i forvejen særdeles smuk og indbydende, mens Juvrevej primært betjener bolig- og sommerhusområder. Derfor vil det være hensigtsmæssigt at arbejde med forskønnelse af ankomsten til Rømø med særlig fokus på strækningen fra fastlandet over dæmningen, gennem krydset Havnebyvej/Vesterhavsvej og sydpå ad Havnebyvej til færgelejet på Rømø Havn samt nordpå mod Juvre og Toftum.

EKSEMPLER PÅ INDSATSER,
DER STYRKER ANKOMSTEN TIL RØMØ

INDSATS

ATTRAKTIVE ANKOMSTPUNKTER

Det er oplagt at styrke førstehåndsindtrykket af Rømø i Nørre Tvismark samtidig med, at der sker en markering af, at man er ankommet til øen.

- Etablering af meget synlige strukturer, der byder velkommen og efterlader et tydeligt indtryk af ankomst og samtidig trækker tråde til Rømøs kultur og historie – eksempelvis kommandørgårdene og deres stråtækte tage. Turister og andre interesserede inviteres til at stoppe op og tilbringe lidt tid med at læse og høre mere om Rømø. Disse punkter kan evt. placeres på grunden umiddelbart øst for Novasols bygning ved dæmningen og i forbindelse med færgelejet i Havneby.
- Forskønnelse af området omkring krydset Vesterhavsvej og Havnebyvej – blandt andet gennem en indsats til forskønnelse af ejendomme, øget beplantning og en reduktion af antallet af skilte for at sikre, at man som gæst kan se landskabet og dermed får et positivt førstehåndsindtryk af øen.

INDSATS

STYRK NATUROPLEVELSEN LANGS HAVNEBYVEJ

Havnebyvej går tæt forbi Kirkeby Plantage og flere steder kan man mod øst se digerne og Vadehavet. Fornemmelsen af at køre gennem en fantastisk natur skal styrkes således, man også i bil får en stærk naturoplevelse.

- Styrkelse af den visuelle kontakt til vandet langs Havnebyvej, eksempelvis ved beskæring i beplantning således, at der åbnes op mod vandet.
- Muligheder for stop langs vejen, hvor udsigten over Vadehavet kan nydes, og hvor der evt. skabes mulighed for adgang helt ned til vandet.

Naturen skal byde velkommen til Rømø

Foto: Tønnisgård

INDSATS

FORSKØNNELSE AF KONGSMARK

Kongsmark er ikke den by, den har været. Her er en del ejendomme, der ikke bidrager til et positivt indtryk af byen, som ligger centralt placeret på Havnebyvej mellem Nørre Tvismark og Havneby. Og så er Kongsmark en Vadehavsby, hvilket skal synliggøres.

- I Kongsmark findes flere nedslidte og/eller tomme ejendomme, som er skæmmende og giver et indtryk af forfald og fraflytning. En indsats mod nedslidte og tomme ejendomme, særligt langs Havnebyvej, kan være med til at flytte fokus fra forfald, og i stedet fremhæve nogle af området særlige kvaliteter.
- Nedrivning af tomme ejendomme, så der skabes mere luft omkring bebyggelsen, og plads til at inddrage naturen som en del af en forskønnende indsats.
- Ved Gl. Færgevej lå den oprindelige havn på Rønmø, og stedet markerer således landingen for de første turister, der kom til øen. Området har således en historisk betydning for øens turisme, hvilket kan fremhæves ved at skabe en bedre kobling til det tidligere færgeleje, og en større formidling af den gamle toldbygning. Det kan eksempelvis være ved at etablere en sti i forlængelse af Småfolksvej, som strækker sig ud til vandet.
- Etablering af adgang fra Vadehavsbyen Kongsmark til Vadehavet.
- Nærheden til naturen skal styrkes, eksempelvis ved at styrke kontakten til Vadehavet med nye stier/broer ud i vandet, ligesom naturområdet frem mod og ved Gl. Skinnevej gøres mere tilgængeligt.

En bæk i Kongsmark.

INDSATS

RØMØDÆMNINGEN

Mange mennesker stopper på Rømødæmningen for at nyde udsigten, mærke vinden og tage billeder. Mange fortæller, at turen over dæmningen får dem til at sætte tempoet ned både mentalt og fysisk. Andre siger, at de kan mærke, at luften bliver mere frisk – næsten helbredende – jo tættere, de kommer på øen.

- Turen over dæmningen bør så vidt som muligt starte med et besøg på det anlæg, som Nationalpark Vadehavet, Tønder Kommune, Realdania og andre har etableret umiddelbart før opkørslen til dæmningen. Herfra kan man blandt andet fra toppen af diget kigge mod Rømø. Dette sted er oplagt sted at starte turen over dæmningen til Rømø og dermed ud i Vadehavet og nationalparken. Og så vil stedet ikke mindst give mange mennesker lyst til at gøre holdt på dæmningen for at se og lære endnu mere om naturen.
- De tre vigepladser på dæmningen udvikles til i endnu højere grad at understøtte den fantastiske tur over dæmningen. På vigepladserne handler det om at fortælle om naturen og mulighederne for oplevelser (herunder aktiviteter) i naturen.

Oplevelsen af Rømøs natur starter allerede på dæmningen

*"Mit nabohus er til salg, men her er
jo ingen jobs. Der skal være jobs"*

(Indbygger)

*"Turismen er vejen frem.
Der er ikke andet"*

(Sommerhusejer)

*"Det er uheldigt, at Lakolk
er lukket uden for sæsonen"*

(Sommerhusejer)

*"Butikker trives bedst, når der er
restauranter og caféer i nærheden"*

(Erhvervsdrivende)

*"Havnen skal gøre mere
interessant og åben"*

(Erhvervsdrivende)

STRATEGI

STYRK BYMILJØET

Det er først og fremmest naturen, der trækker mennesker til Rømø. Det er til gengæld i bymiljøerne på øen, at kommercielle aktiviteter skal koncentreres. Det er også i og omkring bymiljøerne, at de fastboende på øen bor i dag - og i fremtiden.

Der skal skabes mere liv i byerne, og der skal tiltrækkes flere virksomheder og mennesker til byerne. Det er med andre ord i høj grad gennem styrkede og attraktive bymiljøer, at der skal kapitaliseres på øens fantastiske turismemæssige ressourcer til gavn for både turister, indbyggere, erhvervsdrivende og sommerhusejere. I fremtiden skal der på Rømø være interessante bymiljøer med sunde virksomheder, fritidsaktiviteter, beboelsesområder og attraktive oplevelser. Bymiljøer, der tiltrækker mennesker, der skaber grundlag for øget kommerciel aktivitet.

Arbejdet med at styrke bymiljøerne på Rømø koncentrerer naturligt om Havneby, Lakolk og Toftum og Kongsmark. Havneby og Lakolk udvikles med fokus på både erhverv, forskellige aktiviteter og bosætning (kun Havneby), mens Kongsmark og Toftum skal udvikles primært med fokus på bosætning.

I alle fire bymiljøer er fortætning et nøgleord. I Lakolk og Havneby koncentrerer udviklingen omkring henholdsvis Lakolk Butikscenter og området i umiddelbar nærhed til butikstorvet i Havneby – det vil sige krydset Vestergade/Nørre Frankel. Både Havneby og Lakolk skal være attraktive at besøge hele året rundt. De skal begge være steder, som man naturligt søger til, når man opholder sig på Rømø – hele året og også efter kl. 18. Det betyder, at der skal gøres en indsats for at skabe et indhold af eksempelvis butikker, restauranter og midlertidige aktiviteter, der tiltrækker mennesker fra hele øen.

Styrkelsen af bymiljøerne på Rømø vil i fremtiden ske med et klart udgangspunkt i øens historie og kulturmiljøer. Bymiljøerne kan på den måde bidrage til at skabe sammenhæng mellem alle dele af Rømø.

h Kro
rant
anno 1863

EKSEMPLER PÅ INDSATSER,
DER STYRKER BYMILJØET PÅ RØMØ

- HAVNEBY, FX
- FLERE BUTIKKER OG ERHVERVSLEJEMÅL
 - AREALER TIL MIDLERTIDIGE AKTIVITETER
 - AKTIVITETSOMRÅDE VED DEN TIDL. SKOLE

ERHVERVSFOKUS

Et stærkt erhvervsliv er afgørende for Rømhø udvikling. Der skal være arbejdspladser året rundt. Det handler om arbejdspladser i turismeerhvervet samt i andre erhverv, hvoraf mange naturligvis vil være indirekte afhængige af turismen.

Turismen er vækstmotoren, men det vil være hensigtsmæssigt sideløbende at styrke betingelserne for at drive virksomhed på Rømhø generelt. Blandt for at sikre, at erhvervslivet er gearet til den forventede udvikling.

- Udvikling af særlig iværksætterindsats skræddersyet udfordringerne på Rømhø – evt. med fokus på turismeerhvervet samt erhverv, hvor det er muligt at drive virksomhed uafhængig af geografi. Indsatsen kunne eksempelvis omfatte mentorordning, et særligt Rømhønetværk, 1-til-1 rådgivning, samarbejde om tiltrækning og fastholdelse af medarbejder, håndtering af sæsonmedarbejdere, del-en-medarbejder ordning og tilknytning til relevante uddannelses- og vidensinstitutioner.
- Udarbejdelse af investorstrategi, der både inspirerer potentielle investorer til at undersøge mulighederne og samtidig identificerer – og måske præsenterer - konkrete investeringsobjekter.
- Etablering af et eller flere staff houses for medarbejdere i perioder med særlig høj aktivitet.
- Udvidelse af busdriften til/fra Rømhø.
- Udvikling af små erhvervslejemål i Havneby – herunder også udstillingsfaciliteter.
- Udvikling af ferieboligkoncepter i erhvervsejendomme i byområder, der ikke længere anvendes til erhvervsformål.
- Igangsættelse af en fokuseret indsats for at øge Rømhø's samlede overnatningskapacitet gennem opførelse af flere sommerhuse i både eksisterende og nye sommerhusområder – herunder opførelse af sommerhuse på op til 250 m²
- En særlig indsats for at udvikle detailhandlen; blandt andet med det klare mål, at forretningerne holder åbent hele året.
- Udvikling af detailhandelskapacitet.
- En særlig indsats for at udvikle restauranter og caféer; blandt andet gennem nye attraktive beliggenheder og gode parkeringsfaciliteter.
- Etablering af særlige udviklingsområder (bybånd) ved Havneby, Kongsmark, Nørre Tvismark og Tvismark. Disse særlige udviklingsområder vil give Tønder Kommune nye planmæssige muligheder i forhold til udviklingen af Rømhø.
- En særlig indsats for Rømhø Havns nærområde; herunder fokus på håndtering af turismestrømmene i området samt på, hvordan man kan arbejde med midlertidige aktiviteter på primært kommunale arealer i området.

Midlertidige aktiviteter på Rømhø Havn, kan være med til at styrke øens erhverv, og samtidig skabe en bedre kobling mellem byen og havnen.

INDSATS

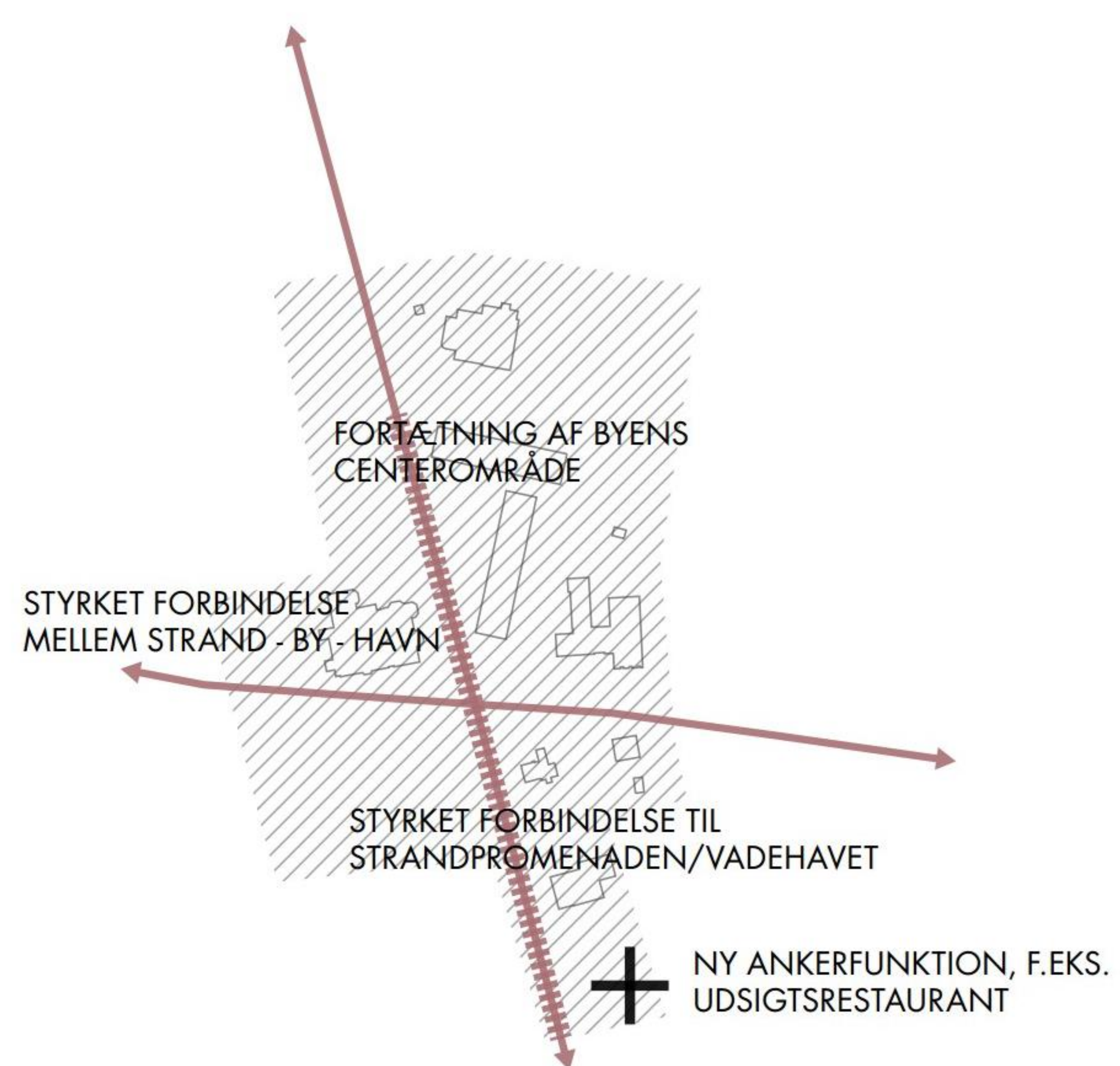
HAVNEBY – EN LEVENDE BY

Havneby er hovedbyen på Rømø. Her er havn, forretninger, restauranter, færge til Tyskland, lokale indbyggere og en meget stor turismemæssig overnatningskapacitet. Men der mangler yderligere liv og aktivitet i Havneby – det siger turisterne, indbyggerne, sommerhusejere og de erhvervsdrivende. Derfor bør Havneby nytænkes, fortættes og levendegøres, så der er liv og aktiviteter i byen året rundt.

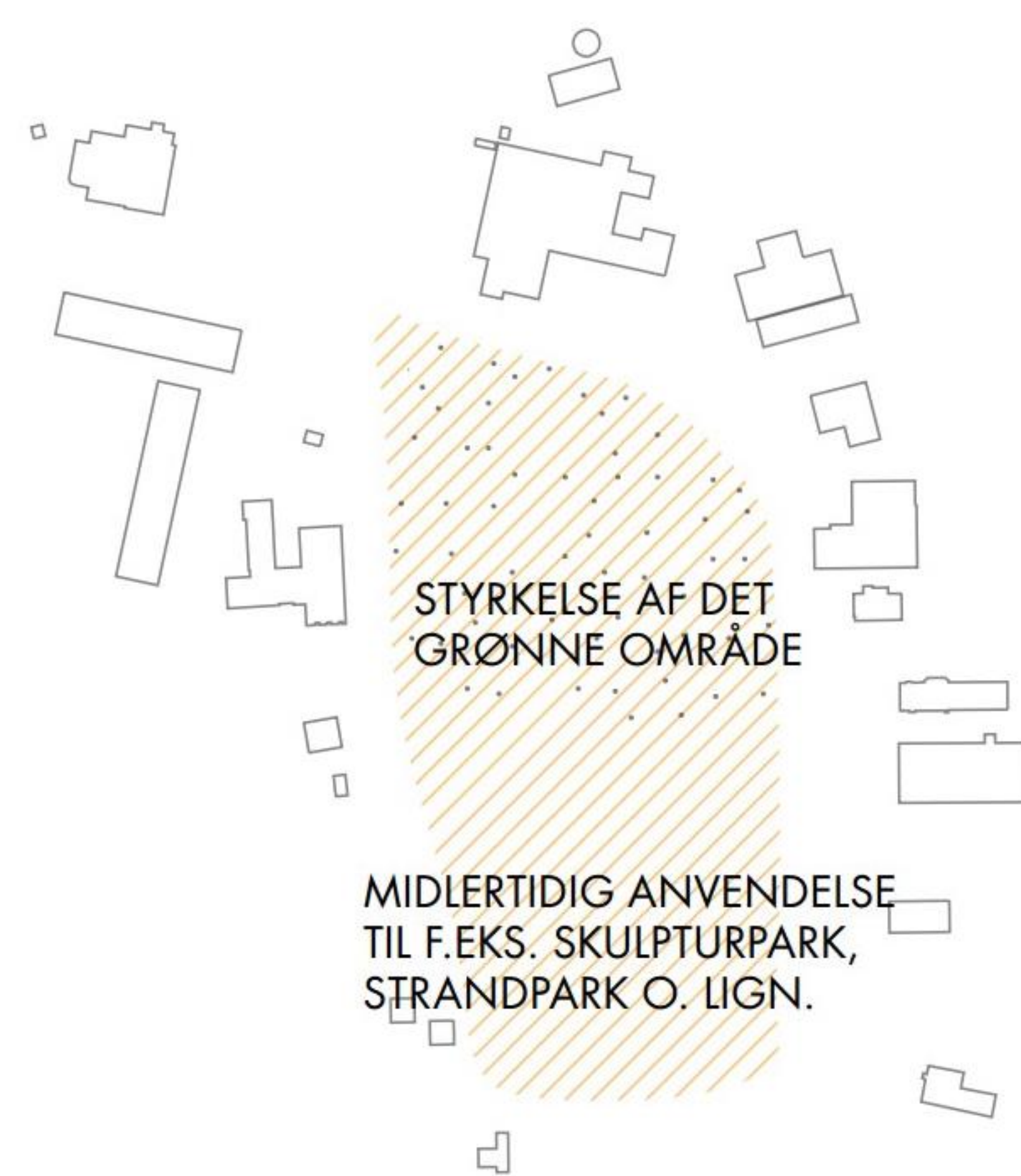
- En fortætning af centerområdet langs Nørre/Sønder Frankel og Vestergade/Skansen med mulighed for detailhandel og caféer/restauranter, som kan være med til at skabe mere liv i byen.
- Omdannelse af Nørre/Sønder Frankel, så den fysiske og visuelle forbindelse til Havnepromenaden styrkes. Gaden bør i højere grad fungere som et levende byrum, med mulighed for udeservering o. lign., som kan være med til at understøtte bylivet.
- Evt. genåbning for gennemkørende trafik på Skansen, som kan være med til at styrke sammenhængen mellem byen og havnen.
- Udpegning af en zone til midlertidige aktiviteter i forbindelse med Rømø Havn, som skal være med til at styrke sammenhængen mellem byen og havnen.
- Strategisk placering af en restaurant el. lign. ved Strandpromenaden, der skal være med til at styrke forbindelsen mellem byen og Strandpromenaden/Vadehavet.
- Udnyttelse af den tidligere skolebygning til at skabe flere vejuafhængige aktiviteter for både indbyggere, turister og sommerhusejere.

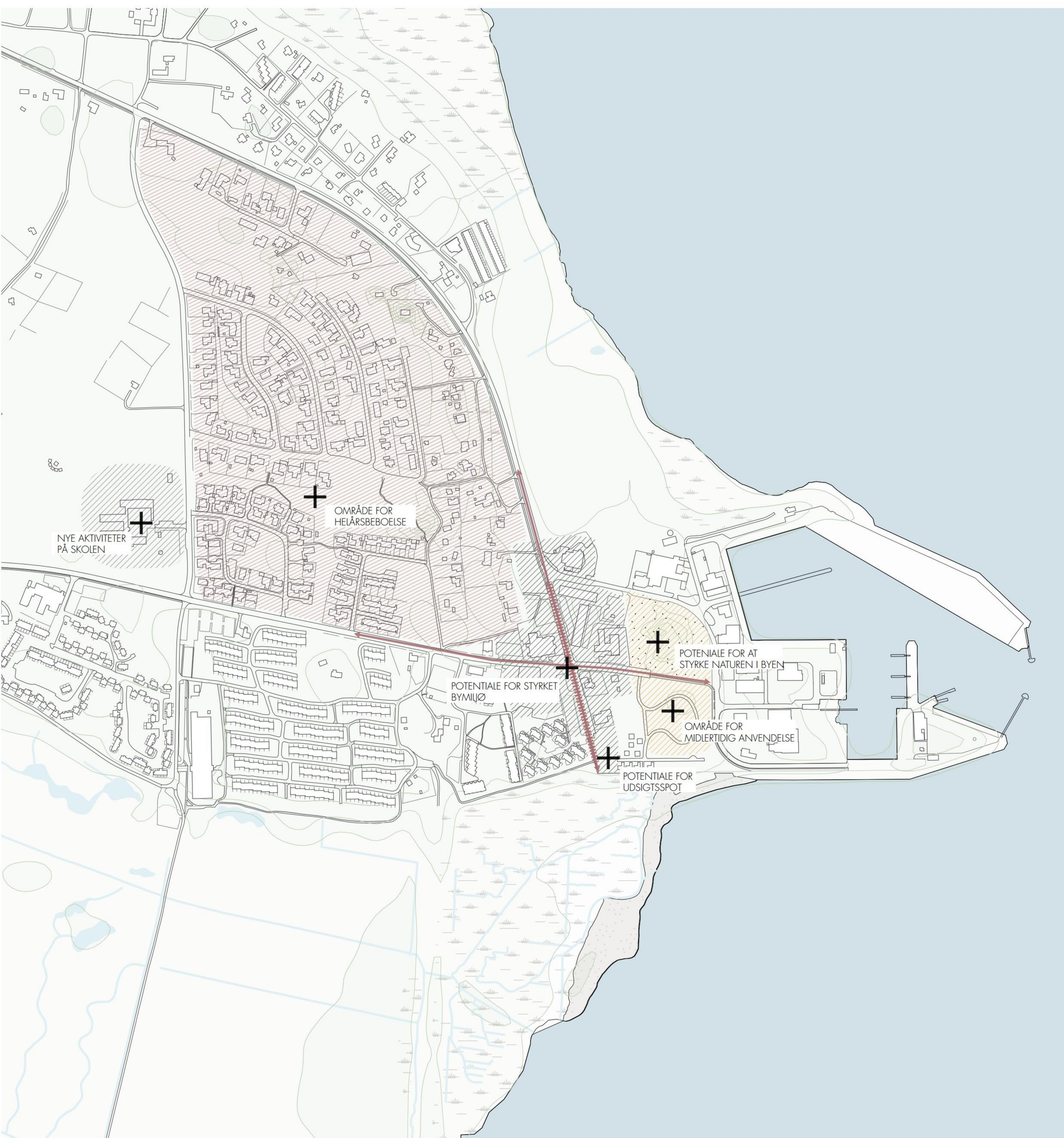
Ved at placere eksempelvis en restaurant med udsigt for enden af Sønder Frankel, kan forbindelsen mellem byen og Vadehavet styrkes.

En fortætning med butikker og restauranter langs Nørre/Sønder Frankel og Skansen/Vestergade kan være med til at styrke bymiljøet.

En zone til midlertidige aktiviteter mellem byen og havnen skal være med til at binde områderne sammen og skabe med liv i byen.

Principiel plan for en udvikling af Havneby, der både skal styrke byen som et attraktivt sted at bo - hele året rundt - og skabe et levende og interessant bymiljø.

INDSATS

LAKOLK - TURISMEFOKUS

Tønder Kommune har igangsat en omfattende omdannelse af området ved Lakolk Butikscenter – og ned på stranden. Omdannelsen bidrager til at øge kvaliteten af den samlede oplevelse på Lakolk.

- Et moderne badehotel vil kunne bidrage til differentiering af overnatningskapacitet og vil med stor sandsynlig bidrage med besøgende året rundt. Bør placeres i umiddelbar nærhed af kommercielle aktiviteter; det vi sige Lakolk Butikscenter.
- Videreudvikling af Tønder Kommunes omdannelsesprojekt af butikscentret – herunder nye initiativer på stranden i 2019.
- Stranden på Lakolk udgør et enormt potentiale for yderligere events/arrangementer, der kan tiltrække et stort antal mennesker – især uden for sæsonen, hvor der for alvor er god plads.

INDSATS

PERMANENTE UDENDØRS AKTIVITETER

Permanente udendørs aktiviteter er vigtige, da de bidrager til at tiltrække og fastholde mennesker – de skaber liv.

- Etablering af udsigtspunkter.
- Legepladser – med Rømmø temaer.
- Udendørs fitness.
- Mødesteder – evt. petanque-baner med borde, bænke mv.
- Formidling af Rømmø historie, natur og kultur.
- Bymiljøer som udgangspunkt for ture ud i naturen.

INDSATS

VEJRUAFHÆNGIGE AKTIVITETER

Vejret spiller en afgørende rolle i forhold til den samlede ferieoplevelse på Rømmø. For både de erhvervsdrivende og turisterne er vejruafhængige aktiviteter vigtige på de dage, hvor vejret er råt og koldt. På disse dage efterspørger især børnefamilierne vejruafhængige aktiviteter.

- Etablering af indendørs bade- og aktivitetsfaciliteter i Havneby i umiddelbar nærhed af Nørre Frankel.
- Et østerscenter – evt. i Havneby – der i fremtiden kan levere østers fra Vadehavet til blandt andet lokale restauranter. Hertil kommer formidlings-, undervisnings- og forskningsaktiviteter.

INDSATS

ET GODT STED AT BO

Rømø skal være et godt sted at bo. For indbyggerne spiller det at bo omgivet af naturen en vigtig rolle. De sætter også pris på boligområder, hvor man kender hinanden, hvilket i flere områder er en udfordring, da der er mange feriehuse i byzonerne. Disse feriehuse lejes ud til turister, hvilket dermed ifølge indbyggerne gør det svært at skabe gode kontakter til sine naboer.

- Færre feriehuse, der bruges til udlejningsformål i byområderne. Udvikling af miljøer, hvori der skabes stærke og intime boligområder, hvor indbyggerne har mulighed for at skabe stærke indbyrdes relationer.
- Flere lejeboliger på Rømø. Som ny indbygger på Rømø er det endog meget svært at finde en lejebolig til en rimelig pris. Årsagen er efterspørgslen fra de mange turister. Indbyggerne påpeger, at manglen på lejeboliger er en klar hæmsko for udviklingen.
- Etablering af "prøvehus", hvor en familie kan prøve at bo på Rømø i en længere periode på fordelagtige vilkår.
- Hæve kvaliteten af de eksisterende boliger på Rømø gennem forskønnelse med udgangspunkt i øens særlige kulturhistorie, da dette vil bidrage til helhedsoplevelsen af øen.

INDSATS

MIDLERTIDIGE AKTIVITETER

Midlertidige aktiviteter bidrager til skabe liv og dermed øget kommerciel aktivitet i både Havneby og Lakolk. De skal med andre ord trække folk til byerne. Rømø skal være kendt som centrum for spændende aktiviteter.

- Der skal skabes rammer for og plads til aktiviteter som markeder, pop-up butikker, sportsaktiviteter, midlertidige bystrande, plug-and-play faciliteter, udstillinger, teater og meget, meget mere. Aktiviteterne bør foregå i samspil med permanente kommercielle aktiviteter – på Lakolk dog også på stranden. Der skal være aktiviteter året rundt på forskellige lokationer og målrette både brede og smalle målgrupper. I denne forbindelse udgør børn en særlig vigtig målgruppe
- I både Havneby og Lakolk etableres mindre udendørs scener.
- Intensiv markedsføring af alle aktiviteter – over for både sommerhusejere, turister, indbyggere og i Tønder Kommune generelt.
- Etablering af formidlingspunkter, eksempelvis plakatsøjler, som øens foreninger kan anvende.

INDSATS

KONGSMARK

Kongsmark bør i højere grad fremstå som et attraktivt boligområde for dem, der bor der – i dag og i morgen. Samtidig spiller Kongsmark en central rolle for arbejdet med at forskønne ankomsten til Rømø. Se side 59.

*"Vi har et utroligt foreningsliv med
mange frivillige. Og vi hjælper
hinanden"* (Indbygger)

*"Vi er positive. Her er ingen trist
stemning. Ja, jeg ved godt, at
befolkningstallet falder"*
(Indbygger)

*"Husene er for dyre.
Det er problemet"*
(Indbygger)

STRATEGI

SAML KRÆFTERNE

Det er en stor og spændende opgave at realisere visionen for *Én fælles retning for Rømø 2025*. Det er samtidig en opgave med rigtig mange facetter, hvilket kræver, at mange forskellige typer interessenter – nuværende og fremtidige – engageres og inddrages i udviklingsarbejdet.

Samarbejde er den eneste farbare vej fremad, og derfor skal alle gode kræfter samles og koordineres i den udstrækning, det er muligt og hensigtsmæssigt. Dette har både et internt og et eksternt perspektiv. Internt handler det blandt andet om at tale sammen, opnå synergieffekter, udvikle nye idéer og lære hinanden bedre at kende på tværs af interesser og baggrund for engagement i forhold til øen. Eksternt handler det om at signalere stor vilje og et fælles engagement i udviklingen af Rømø, da dette vil bidrage til at gøre nye interessenter lydhøre over for at bidrage til udviklingen.

At samle kræfterne har også en økonomisk betydning. Jo flere der går sammen om at arbejde på at finansiere udviklingen af Rømø i fremtiden, jo større sandsynlighed er der for, at Rømø får succes med *Én fælles retning for Rømø 2025*. Rømø har brug for en økonomisk motor til at drive de forskellige tiltag.

INDSATS

ÉN INDGANG

Det skal være nemt at bidrage til udviklingen af Rømø – på alle niveauer. Det kræver overblik, kontakt til og koordinering mellem et meget stort antal Interessenter at udvikle et lokalsamfund og det er uhyre vigtigt, at der allokeres ressourcer til fokusering på og forståelse af Rømø.

Rømø er både en del af det samlede Vestkystprodukt, en del af en erhvervskommune i Sønderjylland med tætte bånd til Tyskland, en del af Business Region Esbjerg, en del af det fantastiske og grænseoverskridende Vadehav med UNESCO verdensarvsstatus. Rømø er med andre ord en sammensat størrelse. Derfor vil det være hensigtsmæssigt med én indgang til udviklingsarbejdet. Og denne indgang kan med fordel være Vækstråd Tønder, som i forvejen har fokus på turisme, erhverv og detailhandel.

- Udvikling af en ny forretnings- og samarbejdsmodel for Rømø i regi af Vækstråd Tønder.
- Følgegruppen bag *Én fælles retning for Rømø 2025* udvides og fortsætter som følgegruppe. Nye potentielle deltagere: detailhandelsforeninger, Rømø Udviklingsfond, Tøndermarsk Initiativet, Dansk Kyst- og Naturturisme og Rømø Foreningen. Det skal være en agil organisation, hvor der er plads til at fx fonde, virksomheder, investorer, ildsjæle eller andre deltager periodevis. En af følgegruppens vigtige opgaver vil være monitorering i forhold til *Én fælles retning for Rømø 2025*; herunder opfølgning, evaluering og videreudvikling.

INDSATS

STÆRKE RELATIONER

Mange indbyggere, sommerhusejere og turister har stærke relationer til Rømø og mange har boet på eller besøgt øen igennem mange år. De udtrykker klart deres tætte tilhørsforhold til øen. De udtrykker også en generel interesse i at opbygge tættere relationer til hinanden – og dermed også til Rømø. Stærke relationer betyder øget loyalitet, flere fortalte historier til venner, flere opslag på de sociale medier og måske endda længere og flere ophold på Rømø for turisternes og sommerhusejernes vedkommende. Indbyggere, sommerhusejere og turister bør med andre ord betragtes som ressourcer i forhold til udviklingen af Rømø.

- Inddragelse af både sommerhusejere og turister i forhold til kulturelle arrangementer og events gennem målrettet informationsindsats. Mange turister og feriehusejere ønsker disse informationer.
- Et årligt dialogmøde med deltagelse af sommerhusejere, erhvervsdrivende og indbyggere.
- Meet the locals tilbud til turister – og til sommerhusejere.
- Danskurser for turister.
- Tyskkurser for lokale og erhvervsdrivende.
- Lær-Rømø-at-kende initiativer for sommerhusejere og turister. Eksempelvis i regi af Tønnisgård.
- Et årligt dialog- og erfaringsudvekslingsmøde mellem Tønder Kommune, Rømø-Tønder Turistforening, sommerhusbureauer og ejendomsmæglere med fokus på, hvad kunderne siger om Rømø, når der handles huse/ejendomme samt fokus på den fremtidige udvikling; herunder udfordringer, ønsker og trends på det for Rømø meget vigtige sommerhusmarked.
- Indsats for styrkelse af de mange foreninger på øen. Dette evt. gennem en foreningsekspert hos Tønder Kommune.

2025 – DE FØRSTE SKRIDT

Implementering af strategier og indsatser – og dermed i sidste ende også realisering af visionen for *Én fælles retning for Rømø 2025* – afhænger af en lang række faktorer som eksempelvis investeringsvillighed blandt både offentlige og private interessenter, politisk opbakning, rømsernes engagement, nytænkning blandt lokale virksomheder og sommerhusejernes interesse i at bidrage til udviklingen af Rømø.

Én fælles retning for Rømø 2025 er en ambitiøs plan, der berører mange aspekter af livet på Rømø – i dag og ikke mindst i morgen. Det er naturligvis hverken realistisk eller hensigtsmæssigt at fokusere på alle indsatserne i udviklingsplanen allerede i 2019. Men det er til gengæld yderst vigtigt, at arbejdet med at realisere visionen indledes i 2019. For det første er der rigtig mange indsatser, der skal igangsættes frem mod 2025. For det andet er det vigtigt at signalere til alle interessenter, at der nu sker en målrettet og strategisk udvikling af Rømø. Arbejdet med de første indsatser vil uden tvivl inspirere forskellige interessenter til at igangsætte egne initiativer og dermed bidrage til udviklingen. Det handler med andre ord om at få sat fart på udviklingen gennem handling. Og til dette formål er der udvalgt 20 indsatser til igangsættelse i 2019:

STYRK IDENTITETEN:

1. Udarbejdelse af en kortfattet og let forståelig grundfortælling
2. Udarbejdelse af en overordnet kommunikationsstrategi
3. Udvikling af et samlet skiltnings- og wayfindingkoncept
4. Udarbejdelse af en designmanual
5. Udarbejdelse af en Rømømanual

STYRK NATUROPLEVELSEN:

6. Etablering af en "Rømø Rundt" vandrerute
7. Etablering af en "Rømø Rundt" vandrerute – koordinering med Tøndermarsk Initiativet

8. Omdannelse af Småfolksvej
9. Udvikling af tematiserede ruter på Rømø
10. Udviklings af opholdssteder i naturen
11. Understøttelse af Nationalpark Vadehavet og Tønder Kommunes projekt "Naturpleje og naturinformation ved Småfolksvej, Rømø"
12. Inddragelse af borgere, erhvervsdrivende og feriehusejere i naturplejeaktiviteter
13. Plan for benyttelse af strandene
14. Etablering af en eller flere hundelegepladser
15. Etablering af heste trec-bane

FORSKØN ANKOMSTEN:

16. Forskønnelse af området ved krydset Vesterhavsvej og Havnebyvej

STYRK BYMILJØET:

17. Udarbejdelse af investorstrategi, der både inspirerer potentielle investorer til at undersøge mulighederne og samtidig identificerer – og måske præsenterer - konkrete investeringsobjekter
18. Igangsættelse af en fokuseret indsats for at øge Rømøs samlede overnatningskapacitet gennem opførelse af flere sommerhuse i både eksisterende og nye sommerhusområder – herunder opførelse af sommerhuse på op til 250 m²
19. Videreudvikling af Tønder Kommunes omdannelsesprojekt på Lakolk

SAML KRÆFTERNE:

20. Følgegruppen bag *Én fælles retning for Rømø 2025* udvides og fortsætter som følgegruppe

De 20 indsatser er udvalgt med udgangspunkt i situationen i 2019. Denne situation vil naturligvis ændre sig i takt med blandt andet samfundsudviklingen generelt og udviklingen på Rømø specifikt.

